

Nr 194.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.; given Stockholms slott den 1 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels godkänna härvid fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 19 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619),
dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

F ö r s l a g

till

kungörelse om ändrad lydelse av 19 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619).

Härigenom förordnas, att 19 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 skall erhålla följande ändrade lydelse.

19 §.

Där ej annat följer av vad i 10 § 1 mom., 17 och 18 §§ eller eljest särskilt stadgas, skall lärare under ferier åtnjuta oavkortad avlöning.

I den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer, skall lärare, som tillika är överlärare, åtnjuta semester i stället för ferier ävensom oavkortad lön under tjänstledighet på grund av sjukdom eller tvångsvis anordnad läkarundersökning.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1946.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:ts
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars
1946.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet *fråga om reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.* Föredragande departementschefen anför därvid följande.

Inledning.

Kommunala skolledare vid folkskolan äro *kommunala folkskolinspektörer och överlärare*. Den principiella skillnaden mellan dessa slag av befattningshavare är, att överlärare alltid tillika skall inneha folkskollärartjänst medan kommunal folkskolinspektör ej innehar sådan tjänst. (Från denna huvudregel finnes ett undantag. Med stöd av övergångsstadgande till 8 § folkskolestadgan äro vissa kommunala folkskolinspektörer — höstterminen 1942 var deras antal 12 — tillika anställda som folkskollärare. De kunna jämfästas med överlärare.)

Skolstyrelse äger ock — vare sig i skoldistriktet finnes annan kommunal skolledare eller ej — utse särskild *tillsyningslärare*. Denne skall såsom biträde åt den kommunala inspektören eller överläraren utöva tillsynen öfver den dagliga ordningen vid särskilt skolhus eller särskild skola, där två eller flera lärare tjänstgöra, ävensom fullgöra andra i skoldistriktets reglemente närmare angivna uppgifter i fråga om skolarbetets yttre anordning. Tillsyningslärare må äfven utses för nyssnämnda uppgifter beträffande skolorna i sådana skoldistrikt, där antalet lärare är så litet, att överlärare icke erfordras. Däremot äger tillsyningslärare — till skillnad från kommunal folkskolinspektör och överlärare — icke någon pedagogisk inspektionsskyldighet.

Skoldistriktet ha sedan lång tid tillbaka med stöd av bestämmelser i folkskolestadgan kunnat anställa kommunala skolledare. Kommunala folkskolinspektörers och överlärares skyldigheter skulle angivas i särskilda instruktioner, som för att bliva gällande skulle fastställas av skolöverstyrelsen. Överstyrelsen skulle vidare granska ansökningshandlingarna vid tillsättande av sådan befattning. Endast den, som överstyrelsen förklarar lämplig, kunde

skolstyrelsen förordna till inspektör eller överlärare. Tillsättning skulle ske efter kungörande utom i de fall, då befattningen enligt skoldistriktets reglemente var bunden vid ordinarie lärartjänst inom distriktet.

Vid ett flertal tillfällen under 1920-talet och början av 1930-talet gjorde skolöverstyrelsen framställning om statsbidrag till avlöning åt överlärare vid folkskolor. Dessa framställningar föranledde dock ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Frågan om åtgärder för utveckling av överlärarinstitutionen upptogs enligt givna direktiv till behandling av 1934 års folkskolesakkunniga i deras den 27 november 1934 avgivna betänkande (SOU 1934: 47). De sakkunnigas förslag, som avsåg såväl vissa ändringar i fråga om bl. a. tillsättningsförfarandet som ock införande av ett statligt bidrag till bestridande av kostnaderna för de lokala skolledarnas avlöning, framlades med obetydliga ändringar av Kungl. Maj:t för 1935 års riksdag (propositionen nr 174). Riksdagen biföll propositionen med en ändring i fråga om tillsättningsförfarandet (riksdagens skrivelse nr 359). Vad sålunda beslutits intogs i två av Kungl. Maj:t den 12 juni 1936 utfärdade kungörelser, dels nr 305 om vissa ändringar i folkskolestadgan, dels ock nr 307 angående statsbidrag till arvoden åt överlärare vid folk- och småskolor. De nya bestämmelserna, som trädde i kraft den 1 juli 1936, äga alltjämt tillämpning.

I skrivelse den 4 januari 1938 gjorde Sveriges överlärarförbund framställning om ändrade bestämmelser i fråga om överlärarnas tillsättning samt löne- och pensionsförhållanden. Sedan skolöverstyrelsen yttrat sig över denna framställning, anmäldes den för 1939 års riksdag (propositionen nr 252, s. 63), varvid föredragande departementschefen anförde, att det ur olika synpunkter vore önskvärt, att överlärarinstitutionen fastare inordnades i skoladministrationen. Frågan syntes emellertid böra närmare utredas, varför åtgärder i anledning av framställningen för det dåvarande icke påkallades. Riksdagen (skrivelse nr 370 s. 7) förklarade, att riksdagen icke ville motsätta sig, att nämnda fråga bleve föremål för en förutsättningslös utredning.

Den 15 juni 1939 anbefalldes Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att verkställa utredning och framlägga förslag rörande överlärarinstitutionens fastare inordnande i skoladministrationen. I yttrande den 11 januari 1941 anförde överstyrelsen, att då uppdraget måste utmynna i förslag, vilkas realiserande för statsverket skulle medföra kostnadsökningar, syntes det överstyrelsen med hänsyn till det statsfinansiella läget lämpligt, att med utredningen tills vidare finge anstå. Överstyrelsen hemställde tillika om befrielse från uppdraget att för det dåvarande verkställa den anbefallda utredningen. Den 28 juni 1941 befriade Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen från uppdraget, som i stället överlämnades till 1941 års lärarlönesakkunniga.

Lärarlönesakkunniga ha den 30 november 1944 avgivit *betänkande med förslag till reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.* (SOU 1944: 64). Vid betänkandet finnes fogat särskilt yttrande av representanter för Sveriges överlärarförbund, med vilka de sakkunniga haft överläggningar.

•

Över betänkandet ha yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, efter hörande av statens folkskolinspektörer och folkskolans lärarorganisationer, av domkapitlen i samtliga stift och länsstyrelserna i samtliga län, av statskontoret, allmänna lönenämnden och riksräkenskapsverket samt av svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och städernas folkskolinspektörsförbund. Särskilda skrifter i ärendet ha ock ingivits av Sveriges överlärarförbund och av centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening. Sedan överlärarna John Bohlin, Hildur Nygren och Gust. Engström i en den 15 juni 1945 dagteknad skrift hemställt om hänskjutande till fortsatt utredning av 1945 års folkskolesakkunniga av frågan om tjänstgörings- och avlöningsförhållandena för överlärare i städer med kommunal folkskolinspektör, ha 1941 års lärarlönesakkunniga den 30 juni 1945 avgivit infordrat utlåtande över denna framställning.

I betänkande har ock dels redovisats en skrivelse av den 28 januari 1941, vari Sveriges överlärarförbund gjort viss framställning i fråga om överlärarnas undervisningsskyldighet, dels ock lämnats en redogörelse för vissa av de sakkunniga införskaffade yttranden från statens folkskolinspektörer beträffande överlärarfrågan.

Gällande bestämmelser om kommunala skolledares anställnings- och avlöningsförhållanden.

Föreskrifter angående kommunala folkskolinspektörer, överlärare och tillsyningslärare äro införda i folkskolestadgan, väsentligen under §§ 8, 19 och 21. Bestämmelser i fråga om statsbidrag till överlärararvoden återfinnas i den förut omförmälda kungörelsen den 12 juni 1936, nr 307. Dessa föreskrifter och bestämmelser innebära i huvudsak följande.

Anställning.

Där skolväsendets omfattning eller förhållandena i övrigt inom skoldistrikt göra det behöfligt, att åt särskild person uppdrages att närmast under skolstyrelsen utöva ledningen och tillsynen över distriktets skolor eller vissa av dem, har skolstyrelsen att för sådant ändamål, så snart kyrkostämman (kommunal- eller stadsfullmäktige) därtill beviljat medel, för viss tid antaga folkskolinspektör eller, i det fall att skolledaren tillika skall inneha folkskol-lärartjänst, överlärare. Ytterligare erforderligt antal överlärare må av skolstyrelsen utses, i den mån medel därtill beviljats. (Folkskolestadgan § 8 mom. 3 st. 1.)

Folkskolinspektör och överlärare, som inom distrikt uppehållit sådant förordnande under minst tre år, må kunna beredas en fastare anställning, där-est bestämmelse härom införts i distriktets reglemente. (§ 8 mom. 3 st. 3.)

Då fråga är om förordnande av ny kommunal folkskolinspektör, skall ledigheten, så snart ske kan, genom skolstyrelsens försorg minst en gång kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Lönevillkor och andra bestämmelser, som gälla för befattningen, skola därvid meddelas. Ansökningstiden är trettio

dagar. Om endast en eller två sökande anmält sig, må skolstyrelsen kunna ånyo ledigförklara befattningen. (§ 8 mom. 4.)

Vid förordnande av ny överlärare skall ledigheten likaledes kungöras i Post- och Inrikes Tidningar, varvid samtidigt skall ledigförklaras den ordinarie folkskollärartjänst, med vilken överlärarbefattningen skall förenas. Ansökningstiden är trettio dagar. Efter skolöverstyrelsens medgivande kan överlärare i vissa fall även anställas såsom extra ordinarie folkskollärare. (§ 8 mom. 5 st. 3.)

Efter ansökan av skoldistrikt må skolöverstyrelsen, därest skäl därtill prövas föreligga, kunna bestämma, att vid förordnande av överlärare någon av de vid distriktets skolor anställda ordinarie lärarna därtill skall utses. De som önska komma i fråga, skola därvid beredas tillfälle att inkomma med nödiga handlingar. (§ 8 mom. 5 st. 2.)

I samtliga nu nämnda fall skall skolstyrelsen med eget yttrande översända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen, som på förslag uppför högst tre sökande i den ordning, de böra komma i åtanke. Finner skolöverstyrelsen, att ingen av de sökande är lämplig för ledigförklarad inspektörsbefattning, skall denna ånyo kungöras ledig. Skolstyrelsen skall därefter utse någon av de av skolöverstyrelsen föreslagna till innehavare av befattningen i fråga. (§ 8 mom. 4, § 19 mom. 7, § 21 mom. 2.)

Detta förfarande avviker från det, som eljest tillämpas, då ordinarie folkskollärare tillsättes. I sistnämnda fall upprättas förslaget av skolstyrelsen under medverkan — utom i stad befriad från statlig inspektion — av statens folkskolinspektör och eventuellt domkapitlet. I skoldistrikt, där lagen om skolstyrelse i vissa kommuner icke gäller, väljes ordinarie lärare av kyrkostämman.

Besvär över förordnande av kommunal folkskolinspektör eller överlärare anföras hos domkapitlet, vars beslut må kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. (§ 8 mom. 6.)

Fråga om förlängt förordnande för inspektör eller överlärare prövas av skolstyrelsen.

Det tillkommer skolstyrelsen att förordna vikarie vid ledighet å inspektörs- eller överlärarbefattning. (§ 8 mom. 6.)

Kommunala folkskolinspektörers och överlärares skyldigheter.

De skyldigheter, som åvila kommunal folkskolinspektör och överlärare, angivas dels i folkskolestadgan och dels i särskilda av skolstyrelserna fastställda instruktioner, vilka för att bliva gällande skola fastställas av skolöverstyrelsen, efter det att vederbörande domkapitel lämnats tillfälle yttra sig. (§ 8 mom. 3 st. 2.) Instruktionerna ha till stora delar samma sakliga innehåll. I folkskolestadgan angives om inspektörs och överlärares åliggande följande.

Är inspektör eller överlärare anställd såsom ledare för distriktets skolor, skall han vara tillstädes vid skolstyrelsens sammanträden och därvid äga att delta i överläggningarna men ej i besluten, med rätt för honom att få

sin uttalade mening antecknad i protokollet. Även annan överlärare äger på angivet sätt deltaga i skolstyrelsens sammanträden, såvida bestämmelser därom intagits i skolans reglemente samt i för honom gällande instruktion. (§ 8 mom. 7.)

Inspektör eller överlärare, som är ledare för distriktets skolväsen, skall vid skolstyrelsens behandling av fråga om upprättande av förslag till tillsättning av lärartjänst deltaga i överläggningarna men ej i besluten. (§ 19 mom. 11.)

Inspektör eller överlärare skall föredraga ärenden angående tjänstgöringsbetyg och föreslå betyg samt vara sekreterare i betygsnämnden, där sådan inrättats. (§ 8 mom. 2.)

Inspektör äger sammankalla lärarna till överläggningar rörande undervisning, ordning och tukt. Överlärare må kunna hålla dylika sammankomster efter skolstyrelsens uppdrag. (§ 8 mom. 11.)

Inspektör skall i vissa fall taga befattning med upprättande av arbetsordning för skolorna i distriktet. (§ 14 mom. 2.)

Inspektör eller överlärare äger i enlighet med fastställd instruktion lämna distriktets lärare föreskrifter med avseende på undervisning, ordning och tukt inom skolan. (§ 29 mom. 7.)

Förteckningen över skolpliktiga barn bör förvaras hos skolrådets ordförande eller inspektören. (§ 39 mom. 1.)

Skolstyrelsens ordförande eller inspektör eller överlärare bestämmer när nyinflyttat skolpliktigt barn skall inställa sig till skolgång. (§ 40 mom. 3.)

Inspektör och överlärare skola med avseende å tillsynen över barnens skolgång lämna det biträde, som i för dem utfärdade instruktioner föreskrivas. (§ 44 mom. 6.)

Prästerskapet äger framställa vissa anmärkningar rörande undervisningen till skolstyrelsens ordförande eller distriktets folkskolinspektör. (§ 63.)

Överlärare skall avlämna vissa statistiska uppgifter till skolstyrelsens ordförande. (§ 66 mom. 1.)

Avlöningsförhållanden.

För närvarande finnas inga bestämmelser, som reglera de kommunala skoledarnas avlöningsförhållanden. Kommunala folkskolinspektörer, som icke tillika äro anställda såsom folkskollärare, åtnjuta de avlöningsförmåner, vederbörande kommunala myndigheter tillerkänna dem. Överlärarna äro berättigade till avlöning såsom folkskollärare. Därutöver åtnjuta de utan undantag särskilda överlärararvoden. Dessa fastställas av de kommunala myndigheterna. Då intet är bestämt i författningsväg om arvodenas storlek, har följden blivit, att mycket stora variationer råda i fråga om arvodesbeloppen. Tillsyningslärare åtnjuta regelmässigt särskilt arvode utöver läraravlöningen.

Statsbidrag.

Statsbidrag (kungörelsen 1936:307) utgår endast för överlärare. Kommunal folkskolinspektör, som tillika är anställd såsom folkskollärare, anses

härvid såsom överlärare. Ett och samma skoldistrikt kan icke erhålla bidrag för mer än en överlärarbefattning, där ej Kungl. Maj:t finner skäl medgiva undantag. Statsbidraget utgår med högst hälften av den på redovisningsåret belöpande arvodeskostnaden, dock med högst ettusen kronor.

Fråga om statsbidrag prövas av Kungl. Maj:t. Vid ansökan om sådant bidrag skall skoldistriktet bland annat uppgiva överlärarens arvodesförmåner, det antal undervisningstimmar överläraren har att bestrida, och det sätt, varpå återstoden av den med lärartjänsten förbundna undervisnings-skyldigheten fullgöres.

Har Kungl. Maj:t medgivit, att statsbidrag må utgå, äger skoldistriktet efter rekvisition åtnjuta sådant bidrag enligt de grunder, som angivits i Kungl. Maj:ts beslut. Där ej Kungl. Maj:t för särskilda fall annorlunda bestämmer, utgår bidraget jämväl för vikarie, därest denne ensam eller tillsammans med den tjänstledige överläraren uppbär arvode med lägst det belopp, som eljest för samma tid skulle hava tillkommit i tjänst varande innehavare av befattningen.

Undervisningsskyldighet.

Enligt uppdrag av Kungl. Maj:t har skolöverstyrelsen i juni 1940 beslutat att från och med läsåret 1940/41 tillsvidare öka undervisningsskyldigheten för ett antal överlärare. Samtidigt tillämpas restriktivare grunder för statsbidrag till överlärararvoden. De nu tillämpade grunderna framgå av följande tabell.

Läraravdelningarnas antal	Undervisningsskyldighet per vecka	Statsbidrag
under 10.....	full tjänstgöring	100
10—14.....	25—30	200
15—19.....		
20—24.....	20—25	400
25—29.....		
30—39.....	15—20	600
40—49.....	10—15	800
över 50	5—10	800—1 000

Då särskilda skäl kunna anföras, medgivas smärre avvikelser.

Den nuvarande kommunala skolledarorganisationen.

De sakkunniga ha i betänkandet lämnat följande uppgifter om den nuvarande kommunala skolledarorganisationen. Uppgifterna hänföra sig till förhållandena höstterminen 1942 och grunda sig i huvudsak på upplysningar, som inforrats från statens folkskolinspektörer.

Kommunala folkskolinspektörer, vilka icke tillika äro folkskollärare, finnas enligt de sakkunnigas uppgifter till ett antal av 15 i 13 skoldistrikt, samtliga städer. Stockholm har nämligen tre inspektörer. För deras avlöning erhålla skoldistriktet icke något statsbidrag liksom icke heller för arvoden till de överlärare, som dessutom äro anställda i samma distrikt. Skolledarorganisationen i dessa städer framgår av följande uppställning.

Skoldistrikt	Läroavdelningar	Inspektörer	Överlärare	Skoldistrikt	Läroavdelningar	Inspektörer	Överlärare
Borås	131	1	4	Lund	60	1	2
Gävle	115	1	3	Malmö.....	377	1	9
Göteborg	754	1	11	Norrköping	196	1	6
Halmstad	83	1	4	Stockholm	1 110	3	21
Hälsingborg	193	1	5	Västerås	96	1	—
Jönköping	108	1	4	Örebro	98	1	4
Karlskrona	75	1	—	Summa	3 396	15	73

Vissa kommunala folkskolinspektörer äro, som förut nämnts, med stöd av övergångsstadgande till 8 § folkskolestadgan tillika anställda som folkskollärare. De kunna jämföras med överlärare. Sålunda äro de skyldiga meddela undervisning visst antal veckotimmar, och skoldistriktet kunna få statsbidrag för dem efter samma grunder som för överlärare. Däremot utgår icke statsbidrag för arvoden till mer än en överlärare i samma distrikt, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. 12 städer ha inspektörer av ifrågavarande slag. Ett distrikt, Linköping, har fyra överlärare men icke någon inspektör. Skolledarorganisationen i nämnda städer framgår av följande uppställning.

Skoldistrikt	Läroavdelningar	Inspektörer	Överlärare	Skoldistrikt	Läroavdelningar	Inspektörer	Överlärare
Eskilstuna	102	1	—	Solna	67	1	—
Karlstad.....	75	1	2	Södertälje	45	1	—
Kristianstad	71	1	—	Trelleborg	46	1	—
Kristinehamn	38	1	—	Trollhättan	49	1	—
Landskrona	59	1	—	Uppsala	70	1	—
Linköping	99	—	4	Ystad	30	1	—
Luleå	47	1	—	Summa	798	12	6

Överlärare i slöjd eller vid fortsättningskolan ha icke medräknats i ovanstående uppställningar.

Övriga distrikt ha endast en överlärare anställd utom ett skoldistrikt, som har 2 överlärarbefattningar. I en del distrikt finnes utom överläraren även en eller flera tillsyningslärare.

I följande uppställning anges antalet skoldistrikt med och utan överlärare eller inspektörer.

Antal avdelningar	Antal skoldistrikt			
	med inspektör avlönad helt av kommunen	med överlärare eller inspektör, tillika folkskollärare	utan överlärare eller inspektör	Summa
högst 9	—	73	1 710	1 783
10—14	—	88	198	286
15—19	—	53	75	128
20—24	—	62	26	88
25—29	—	21	13	34
30—39	—	50	13	63
40—49	—	21	2	23
50—59	—	18	1	19
60—74	1	16	—	17
lägst 75	12	8	—	20
Summa	13	410	2 038	2 461

I vissa distrikt är frågan om inrättande av överlärarbefattning under prövning.

Slutsumman 2 461 distrikt, som avser antalet den 1 januari 1942, har legat till grund för beräkningen av antalet distrikt med mindre än 10 avdelningar, som icke ha överlärare.

Storleken av arvoden till de överlärare, som redovisats i sist intagna uppställning, framgår av följande tabell. I arvoden ha inräknats höstterminen 1942 utgående dyrtidstillägg o. d.

Arvode till överlärare eller inspektör som tillika är folkskollärare	Antal skoldistrikt med följande antal läraravdelningar										
	högst 9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-74	lägst 75	S:a
lägst 3 000....	—	—	—	—	1	3	3	3	5	1	16
2 700—2 999....	—	—	2	1	—	1	1	1	1	—	7
2 400—2 699....	—	—	1	—	—	2	1	—	1	1	6
2 100—2 399....	—	—	1	1	—	2	—	—	—	2	6
1 800—2 099....	—	—	1	3	3	8	7	5	3	3	33
1 500—1 799....	—	1	2	8	4	13	3	2	2	1	36
1 200—1 499....	1	4	3	12	8	9	4	4	4	—	49
900—1 199....	1	12	13	16	3	10	2	3	—	—	60
600— 899....	13	24	21	14	2	2	—	—	—	—	76
400— 599....	12	35	7	7	—	—	—	—	—	—	61
200— 399....	43	12	2	—	—	—	—	—	—	—	57
under 200....	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Summa	73	88	53	62	21	50	21	18	16	8	410

De i tabellen infogade linjerna angiva de sakkunnigas i det följande framlagda förslag till minimiarvoden.

Sedan höstterminen 1942 ha arvodena i en del distrikt höjts, vanligen i form av dyrtidstillägg o. d.

Utöver arvode såsom överlärare utgår i vissa distrikt särskilt arvode till överläraren för arbete med fortsättningskolan, såsom sekreterare i skolstyrelsen eller såsom skolkassör eller ersättning med fastställda belopp för år för resor, porto, skrivhjälp o. d. I en del fall ha överlärarna fri bostads-telefon eller tjänstebostad utökad med ett rum.

Sveriges överlärarförbund har på begäran lämnat de sakkunniga vissa upplysningar. Av dessa framgår bland annat, att *dyrtidstillägg* utgår å överlärararvodet i 48 distrikt och efter följande grunder:

- i 19 distrikt såsom å lärarlönen,
- » 1 » » » » å kommunens andel av arvodet,
- » 6 » » för oreglerade verk,
- » 11 » efter det s. k. ramavtalet,
- » 2 » fasta belopp å 200 respektive 400 kronor, och
- » 9 » visst procenttal (från 10 till 41 procent).

Summa 48 distrikt

I 15 distrikt ha överlärarna tillförsäkrats *pension* å överlärararvodet och i 41 distrikt *semester*, som i flertalet distrikt utgör omkring 1 månad. I 18 distrikt har dessutom anvisats särskilt arvode för semestervikarien.

Den undervisningsskyldighet, som åvilar de i sist intagna tabell redovisade överlärare och inspektörer framgår av följande uppställning:

Antal avdelningar i skoldistrikt	Antal överlärare med undervisningsskyldighet följande antal veckotimmar					
	25—30	20—25	15—20	10—15	5—10	Summa
högst 9	71	2	—	—	—	73
10—14	78	10	—	—	—	88
15—19	35	18	—	—	—	53
20—24	11	47	4	—	—	62
25—29	—	11	10	—	—	21
30—39	—	2	33	12	3	50
40—49	—	—	—	7	14	21
50—59	—	—	—	3	15	18
60—74	—	—	—	—	16	16
lägst 75	—	—	—	—	8	8
Summa	195	90	47	22	56	410

Av de sakkunnigas utredning framgår, att antalet skoldistrikt med överlärare eller kommunala inspektörer ökat från 217 år 1929 till 423 år 1942, medan omkring 2 040 distrikt sistnämnda år hade varken överlärare eller inspektör. Nämnda 423 distrikt omfatta emellertid omkring 13 500 av rikets omkring 26 000 läraravdelningar. Förekomsten av distrikt med överlärare eller inspektör är mycket ojämn. Medan exempelvis i övre Norrland samt i Stockholms och Göteborgstraktens inspektionsområden så gott som samtliga distrikt, bortsett från de minsta, ha överlärare, förekomma distrikt med över-

lärare i vissa andra trakter av landet i vida mindre omfattning. Även stora distrikt sakna inspektörer eller överlärare. Så var år 1942 fallet i ett distrikt med 52 avdelningar, 2 distrikt med 40—49 avdelningar, 13 distrikt med 30—39 avdelningar och 39 distrikt med 20—29 avdelningar. Av distrikt med 10—19 avdelningar saknade 273 inspektör eller överlärare. Antalet distrikt med överlärare ökas emellertid från år till år. En del distrikt utan inspektör eller överlärare ha i stället tillsyningslärare.

Utvidgning av den kommunala skolledarorganisationen.

A. Behovet av en effektivare kommunal skolledning.

Enligt de sakkunnigas mening böra åtgärder vidtagas för att åstadkomma en effektivare kommunal skolledning än nu är fallet. Till stöd för denna sin åsikt anföra de sakkunniga följande.

Kraven på undervisningen vid folkskolan ha under de senare åren stegrats. Antalet skolår har ökat. Hjälpklassundervisning har vunnit större utbredning, och en strävan till mera differentierad och effektiv undervisning gör sig gällande i olika hänseenden. Som följd härav har behovet av en sakkunnig och enhetlig lokal pedagogisk ledning blivit allt större. Detta gäller i lika hög grad landsbygden med dess spridda skolor som städerna. Utöver den tillsyn av undervisningen, som utövas av statens folkskolinspektörer, erfordras enligt de sakkunnigas mening jämväl tillsyn genom lokala skolledare.

Skolstyrelsernas administrativa arbete har under senare år ökat. Detta sammanhänger med, att sedan staten övertagit en allt större del av kostnaderna för folkskolan, det utfärdats mera detaljerade bestämmelser angående skoldistriktens rättigheter och skyldigheter, vilka bestämmelser även tid efter annan ändras och kompletteras. Under de senaste åren ha vidare föreskrifter om rationaliserings- och besparingsåtgärder inom folkskolan utfärdats, vilkas tillämpning kräver ingående kännedom om skolväsendets organisation. Slutligen ha allt flera social-pedagogiska uppgifter tilldelats folkskolan.

Distriktens administrativa och social-pedagogiska uppgifter äro numera mycket krävande. Enbart att sätta sig in i och följa lagstiftningen på hit-hörande område innebär ett avsevärt arbete. Arbetsuppgifterna taga dessutom så mycken tid i anspråk, att de i större distrikt endast med svårighet kunna fullgöras såsom en bisyssla. I vissa skoldistrikt med kommunalkontor handha dessa en del av folkskolans administrativa ärenden. Nämnda ärenden äro emellertid av sådan natur, att de endast kunna handläggas under samverkan med skolans ledning, varför arbetsbesparingen för skolmyndigheternas del icke kan bliva så stor. Enligt vad de sakkunniga under hand inhämtat, föreligger icke heller någon tendens att utvidga kommunalkontorens befattning med skolväsendet utan snarare att inskränka den till att endast avse kassa-utbetalningarna.

Enligt de sakkunnigas uppfattning föreligger numera ett allmänt behov av en effektiv kommunal skolledarorganisation. Då kostnaderna för folkskolväsendet till största delen bestridas av statsmedel, är det dessutom för statsmakterna av särskild betydelse, att dessa medel få en effektiv användning genom en god och sakkunnig administration i de olika skoldistrikten. De skäl, som föranlett statsmakterna att införa effektiv lokal ledning vid andra skolor, exempelvis vid högre folkskolor med än så ringa elevantal, gälla även för-

folkskolan. De sakkunniga vilja även erinra om, att flera av statens inspektörer i sina yttranden uppgivit, att skoldistrikt, som icke ha lokal skolledare, ofta bereda inspektörerna en oproportionerligt stor rent administrativ arbetsbörda.

I yttrandena vitsordas genomgående behovet av en effektivisering av skolledarorganisationen.

De sakkunniga ha enligt min mening anfört vägande skäl för att en effektivare kommunal skolledarorganisation bör åstadkommas. Behovet av en effektivisering har tillika vitsordats av de flesta remissmyndigheterna. De av de sakkunniga anförda skälen kunna icke antagas komma att minska i styrka under kommande år. Snarare är motsatsen att förvänta. För egen del anser jag, att åtgärderna för åstadkommande av en effektivare skolledning nu icke böra uppskjutas längre. Jag framlägger därför i det följande förslag i ämnet, att genomföras från och med den 1 juli 1946. Förslaget innefattar även lönereglering för folkskolans överlärare. I annat sammanhang denna dag kommer jag ock att föreslå pensionsreglering för överlärarna. Av skäl, som komma att närmare angivas vid behandlingen av den speciella frågan, är jag emellertid icke beredd att nu föreslå ändrade bestämmelser i fråga om överlärarnas tillsättning.

Departements-
chefen.

B. Den kommunala skolledarorganisationens utformning.

De sakkunnigas förslag i fråga om utformningen av den kommunala skolledarorganisationen äro i korthet följande. Överlärarnas kommunala anställning bör bibehållas. Deras befattningar böra liksom hittills begränsas till att avse ett skoldistrikt. En följd härav blir, att överlärarinstitutionen icke kan utsträckas till de minsta skoldistrikt. Beträffande de större distrikten åter anse de sakkunniga behovet av överlärare vara så stort, att överlärarinstitutionen där bör göras *obligatorisk*. I stället för överlärare böra dock de största distrikten kunna anställa kommunal folkskolinspektör. Gränsen mellan större distrikt, som skola ha överlärare, och mindre distrikt bör enligt de sakkunnigas mening dragas så, att överlärarinstitutionen göres obligatorisk i varje skoldistrikt med *minst tio* läraravdelningar. I distrikt med mindre antal avdelningar bör överlärare framdeles *icke få* anställas. För sådana distrikt bör i stället öppnas möjlighet att anställa *skolsekreterare*, vilkas uppgift bör vara att biträda skolstyrelserna och deras ordförande i arbetet men icke att fullgöra inspektion av undervisning. Skyldighet att anställa skolsekreterare bör dock ej stadgas.

I detta sammanhang föreslå de sakkunniga ock, att överlärare, som tillika är skolledare för distriktets skolor, erhåller benämningen *distriktsöverlärare*.

De sakkunniga framhålla, att det med hänsyn till betydelsen av, att alla läraravdelningar komma under en kontinuerlig lokal pedagogisk tillsyn, skulle vara önskvärt, om överlärarinstitutionen kunde utsträckas till att omfatta samtliga skoldistrikt, men att detta önskemål icke med nuvarande för-

hållanden kunde förverkligas, enär många skoldistrikt vore mycket små och det icke kunde komma i fråga att inrätta en överlärarybefattning i varje än så litet distrikt. Överläraryförbundet hade ifrågasatt, att de minsta skoldistrikt skulle avvecklas, för att man därigenom skulle kunna ernå en rationell lösning av överläraryfrågan. De sakkunniga erinrade om socialvårdskommitténs förslag till socialvårdskommuner och om den vid betänkandets avgivande genom kommunindelingskommittén pågående utredningen om en mera rationell kommunal indelning. Enligt de sakkunnigas mening borde nämnda utredning icke hindra en reglering av folkskolans överläraryinstitution. De sakkunniga hade emellertid utarbetat sitt förslag med hänsyn till att det skulle kunna tillämpas även efter en kommunal nyindelning. Frågan om en avveckling av de minsta skoldistrikt borde anstå, tills kommunindelingskommittén slutfört sin utredning.

Till stöd för förslaget, att överläraryarna alltfort skola vara kommunalt anställda ha de sakkunniga anfört följande.

En utväg att få till stånd en överläraryinstitution omfattande landets samtliga skoldistrikt vore, att samma överläraryare anställdes för flera mindre distrikt.

Överläraryarna äro emellertid kommunalt anställda. Att låta varje distrikt för sig anställa vederbörande som överläraryare inom sitt distrikt skulle knappast vara lämpligt, och att få till stånd ett samarbete mellan olika skolstyrelser för inrättande av en överläraryarbefattning gemensam för flera distrikt skulle möta stora praktiska svårigheter. Administrativt sett skulle en sådan anordning enklare kunna lösas, om överläraryarna erhöle statlig anställning. Överläraryförbundets framställningar syfta närmast till en sådan lösning. Även om pedagogiska skäl tala härför, skulle det emellertid ur principiell synpunkt vara mindre lämpligt att giva överläraryarna en statlig anställning, så länge folkskolan bibehålles som en kommunal angelägenhet. Överläraryarnas administrativa uppgifter äro i första hand av kommunal natur; bland annat skola de rekvirera statsbidrag och tillvarataga skoldistriktens intressen i olika hänseenden. Därtill kommer, att de folkskollärarytjänster, som överläraryarna tillika inneha, äro kommunala. Därest överläraryarbefattningarna gjordes statliga, finge det tagas under öfvervägande att även ombilda med dem förenade folkskollärarytjänster till statliga. Detta skulle dock medföra praktiska olägenheter.

Mot detta förslag ha invändningar ej rests av remissmyndigheterna.

Såsom motivering för förslaget, att överläraryinstitutionen bör vara obligatorisk i de större skoldistrikt, angiva de sakkunniga endast, att de sakkunniga anse behovet av överläraryare vara så stort i dessa distrikt, att de icke böra sakna överläraryare. Beträffande gränsdragningen mellan större och mindre distrikt i detta hänseende anföra de sakkunniga följande.

Var gränsen skall dragas mellan större distrikt, som skola ha överläraryare, och mindre distrikt, kan vara tveksamt. Enligt gällande bestämmelser finnes icke någon gräns fastställd, under vilken överläraryare icke får anställas. Statsbidrag för överläraryare utgår dock för närvarande icke till något distrikt, som har mindre än fyra avdelningar. Vid inhämtande av förhandsyttranden från statens folkskolinspektörer i ämnet hade de sakkunniga preliminärt ifråga-

satt, att överlärare skulle vara obligatorisk i distrikt med minst tio avdelningar. Sju av inspektörerna ha emellertid föreslagit, att gränsen skulle sättas lägre, i olika yttranden varierande från fem till åtta avdelningar.

De sakkunniga anse, att då överlärarinstitutionen göres obligatorisk, densamma icke bör utsträckas till andra distrikt än sådana, där arbetsuppgifterna under alla omständigheter äro tillräckliga för att motivera en överlärare. Att göra inrättandet av en överlärartjänst beroende av en särskild prövning av de speciella förhållandena i varje distrikt bör vidare såvitt möjligt undvikas. Med hänsyn härtill vilja de sakkunniga föreslå, att överlärarinstitutionen göres obligatorisk i varje skoldistrikt med *minst tio* läraravdelningar, medan i distrikt med mindre antal avdelningar överlärare framdeles icke bör få anställas. En sådan bestämmelse är enkel att tillämpa och medför en enhetlighet och jämställdhet mellan skoldistriktet i förevarande hänseende, som nu saknas. Skoldistrikt med tio läraravdelningar ha som regel ett invånarantal av över tvåusen.

Ett genomförande av detta förslag skulle enligt de sakkunnigas beräkningar innebära, att överlärarinstitutionen skulle erhålla följande omfattning (de anförda talen äro avrundade).

	Antal skol- distrikt	Antal lärar- avdelningar
Överlärarinstitutionens omfattning höstterminen 1942 be- träffande skoldistrikt med minst tio läraravdelningar, in- klusive distrikt med inspektör	350	13 000
Ytterligare utvidgning enligt förslaget	330	5 000
Tillhoppa	680	18 000
Distrikt med mindre än tio avdelningar	1 780*	8 000
Summa för hela riket	2 460	26 000

* Häri ingå omkring 70 distrikt med sammanlagt omkring 500 läraravdelningar, som för närvarande ha överlärare. Övergångsbestämmelser böra enligt de sakkunnigas mening utfärdas varigenom dessa överlärare kunna kvarstå, tills de avgå som folkskollärare.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle överlärarinstitutionen obligatoriskt omfatta cirka 28 procent av antalet skoldistrikt, vilka dock ha omkring 70 procent av antalet läraravdelningar i riket.

De sakkunniga framhålla slutligen i detta sammanhang att, därest en kommunal nyindelning av hela riket kommer till stånd, varigenom små kommuner sammanslås till större enheter, överlärarinstitutionen automatiskt kommer att utsträckas till de sammanslagna kommunerna, i den mån dessa komma att omfatta minst tio läraravdelningar.

Bland de *remissmyndigheter*, som särskilt yttrat sig i frågan om överlärarinstitutionens utsträckning, ha skolöverstyrelsen och ett par domkapitel anslutit sig till de sakkunnigas förslag. Åtskilliga myndigheter ha dock anmält avvikande mening i denna fråga. Sålunda har en länsstyrelse ansett, att institutionen borde göras obligatorisk i alla skoldistrikt med minst åtta läraravdelningar. Ett domkapitel har föreslagit, att överlärare borde vara obligatorisk i distrikt med minst sju läraravdelningar och att mindre skoldistrikt borde få anställa överlärare, därest de så önskade. Sistnämnda åsikt,

att möjlighet borde beredas även för de mindre skoldistrikt att anställa överlärare, har hävdats av tre domkapitel och lika många länsstyrelser samt av överlärarförbundet. En länsstyrelse har ansett, att överlärarinstitutionen icke borde göras obligatorisk i några skoldistrikt. Överlärare borde, såsom nu är fallet, få anställas i sådana skoldistrikt, där behov av sådan skolledare förelåge. En annan länsstyrelse har förklarat sig anse det tveksamt, om överlärarinstitutionen verkligen borde göras obligatorisk i några skoldistrikt.

*Departements-
chefen.*

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att överlärarnas kommunala anställning bör bibehållas och att deras befattningar liksom hittills böra begränsas till att avse ett skoldistrikt.

De sakkunnigas förslag, att överlärarinstitutionen skall göras obligatorisk i vissa skoldistrikt och att gränsen härför skall dragas vid distrikt, som ha minst tio läraravdelningar, har rönt invändningar från flera remissmyndigheter. Vad först beträffar frågan om genomförande generellt av obligatorisk överlärarinstitution i de större skoldistrikt, finner jag vägande skäl kunna anföras för en sådan anordning. Vad därefter beträffar frågan om gränsdragningen mellan större och mindre distrikt i nu ifrågakvarande hänseende, d. v. s. mellan distrikt, som skola vara skyldiga att anställa överlärare, och övriga distrikt, kan — som de sakkunniga själva uttalat — avgörandet av denna fråga vara tveksamt. Vid en förhandsförfrågan till folkskolinspektörerna om deras ställning till huvudprinciperna i de sakkunnigas förslag, har från vissa inspektörers sida föreslagits en gränsdragning vid ett mindre antal läraravdelningar än de sakkunniga föreslagit. Detsamma har ifrågasatts i ett par remissyttranden över betänkandet. De sakkunniga ha föreslagit, att gränsen skall dragas vid skoldistrikt, som ha minst tio läraravdelningar. Till detta förslag har skolöverstyrelsen anslutit sig. För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga ha vidare föreslagit, att överlärare hädanefter icke skall få anställas i skoldistrikt med mindre antal läraravdelningar än tio. Detta förbud har i vissa yttranden ansetts vara för strängt. Det har föreslagits, att även i fortsättningen överlärare i sådana distrikt skall kunna få anställas efter behovsprövning i varje särskilt fall. De sakkunnigas förslag om förbud mot anställande av överlärare i mindre skoldistrikt kompletteras av deras förslag om att i sådana distrikt skall få anställas särskild skolsekreterare. Jag kommer senare att tillstyrka de sakkunnigas förslag i fråga om skolsekreterare. Med hänsyn härtill och på av de sakkunniga angivna skäl för lämpligheten av ett förbud mot anställande av överlärare i mindre skoldistrikt finner jag mig kunna även i denna del ansluta mig till de sakkunnigas förslag.

De sakkunnigas förslag att överlärare, som tillika är skolledare för distriktets skolor, skall erhålla benämningen distriktsöverlärare, föranleder ingen annan erinran från min sida, än att från denna benämning böra undantagas de överlärare, som för närvarande finnas i distrikt med mindre än tio läraravdelningar och vilka övergångsvis skola äga rätt att kvarstå i tjänst. Dessa böra benämnas överlärare.

På grund av vad sålunda anförts finner jag mig kunna i allo tillstyrka de sakkunnigas förslag i fråga om utformningen av den kommunala skolledarorganisationen.

Överlärarnas avlöningsförmåner och statsbidrag därtill.

Beträffande de för närvarande gällande förhållandena i fråga om överlärarnas avlöningsförmåner och statsbidrag därtill anföra de sakkunniga följande.

Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidrag i princip endast för en överlärare i varje distrikt och under förutsättning, att överläraren tillika är skolledare för hela distriktet. Med överlärare jämsställas de kommunala folkskolinspektörer, som tillika äro anställda som folkskollärare. I 13 skoldistrikt finnas emellertid för närvarande 15 inspektörer, som icke tillika äro anställda som folkskollärare. Dessa inspektörer avlönas helt av kommunala medel utan något statsbidrag. I dessa distrikt finnas tillhoppa omkring 70 överlärare, till vilkas arvoden statsbidrag icke heller kan utgå. I detta sammanhang bortses från överlärare vid fortsättningsskolor och överlärare i slöjd. Vidare finnas i ett distrikt fyra överlärare och i ett distrikt utöver kommunal inspektör, som samtidigt är anställd som folkskollärare, två överlärare. I distriktet med fyra överlärare utgår statsbidrag endast för arvodet till en av dem och i det andra distriktet endast för inspektörens arvode. Givetvis utgår statsbidrag enligt vanliga regler för samtliga ifrågavarande överlärarens avlöning såsom folkskollärare, och detsamma gäller beträffande de inspektörer, som tillika äro anställda som folkskollärare. Övriga skoldistrikt med överlärare (inspektör), för närvarande något över 400, ha (utom ett) endast en överlärare eller inspektör anställd.

De kommunala inspektörernas och överlärarnas löneförmåner beslutas nu av skoldistriktet. Bestämmelserna om statsbidrag äro utformade så, att de icke hindra beslut om praktiskt taget huru låga arvoden som helst. Den omständigheten, att 50 procent statsbidrag endast kan erhållas för arvoden intill vissa belopp, torde i någon mån verka återhållande på distriktet att besluta om arvoden högre än nämnda belopp.

Ifrågavarande löneförmåner äro mycket oenhetliga. Av tab. å s. 18 i bet. framgår, att skillnaden mellan det högsta och lägsta arvodet för överlärare, som tillika är skolledare, i lika stora skoldistrikt i många fall uppgår till ett å tvåtusen kronor och i vissa fall till ännu större belopp. Dessa stora skillnader kunna icke förklaras av olikheter beträffande arbetsuppgifterna. En del arvoden äro uppenbarligen så låga, att ersättningen icke motsvarar det arbete och ansvar, som åvilar överläraren. Andra arvoden åter synas väl höga. Bland distriktet med 10—14 läraravdelningar är exempelvis det lägsta arvodet 200 kronor medan det högsta uppgår till omkring 1 600 kronor inklusive dyrtidstillägg. Även beträffande andra löneförmåner såsom rätt till pension, semester och arvode under tjänstledighet föreligga stora olikheter.

De sakkunniga förklara sig anse, att överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden icke äro ordnade på ett tillfredsställande sätt. Betydande förbättringar — särskilt i de avscenden där olägenheterna för närvarande mest framträda — kunna emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning er-

nås utan att medföra avsevärda kostnadsökningar för statsverket. De sakkunniga ha ansett sig böra begränsa sitt förslag till sådana åtgärder.

En ytterligare begränsning ha de sakkunniga vidtagit därigenom, att de ansett sig böra föreslå en reglering av löneförmånerna endast beträffande distriktsöverlärarna (och de övergångsvis kvarvarande kommunala folkskolläroinspektörer, vilka tillika äro anställda såsom folkskollärare). Som skäl för denna begränsning anföra de sakkunniga följande.

En reglering av överlärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden bör i första hand gälla distriktsöverlärarna, då statsmyndigheterna ha särskilt intresse av att sådana befattningar inrättas. Vissa skäl tala för, att regleringen i samma utsträckning borde gälla även de nu helt kommunalt avlönade inspektörerna och övriga överlärare. Detta skulle förutsätta, att staten övertog åtminstone en del av kostnaderna för ifrågavarande befattningshavare. Nämnda kostnader kunna dock icke anses särskilt betungande för de skoldistrikter det här gäller — samtliga äro städer med minst 60 läraravdelningar.

De sakkunnigas förslag i fråga om distriktsöverlärarnas avlöningsförmåner äro i korthet följande.

a) Avlöning till överlärare skall även i fortsättningen utgå i form av dels avlöning såsom folkskollärare, dels ock ett särskilt arvode.

b) Överlärararvodena skola anpassas i huvudsak efter antalet läraravdelningar.

c) Överlärarnas arvoden skola icke fastställas till fasta belopp, som skoldistriktet skulle vara förhindrade att höja. De skola däremot fastställas som minimiarvoden, vilka skoldistriktet icke skola äga sänka.

d) För att undvika en statlig prövning av minimiarvodets storlek i varje särskilt fall, skall detta fastställas enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar.

e) Å minimiarvodena skola icke utgå rörligt tillägg och kristillägg.

f) Minimiarvodena skola höjas utöver de belopp, för vilka 50 procent statsbidrag nu kan utgå.

g) Överlärare skall förordnas för högst sex år. Under tiden för ett och samma förordnande skall minimiarvodet vara oförändrat, även om antalet läraravdelningar skulle variera.

h) Vid tjänstledighet, varunder viss del av lärarlönen bibehålles, skall överläraren ock ha rätt till viss del av överlärararvodet.

i) Överlärarna skola tillförsäkras viss tids årlig semester.

j) Överlärarna skola ock tillförsäkras större pensionsförmåner än som tillkomma dem såsom lärare.

k) Det skall åläggas skoldistriktet skyldighet att i vissa fall anställa vikarie vid inträffande ledighet å överlärarbefattning. Vikarie skall garanteras visst minimiarvode.

l) Statsbidrag skall utgå med 50 procent av distriktsöverlärarnas minimiarvode.

Bestämmelserna om distriktsöverlärarnas avlöningsförmåner och statsbidrag till överlärararvodena böra enligt de sakkunnigas uppfattning intagas

i en särskild författning. Ett av de sakkunniga upprättat förslag till denna författning torde få såsom *bilaga* fogas till detta protokoll.

a) Ersättningsformen.

De sakkunniga föreslå, som nyss nämnts, att arvodesformen skall bibehållas, när det gäller överlärarnas ersättning utöver läraravlöningen.

Efter en redogörelse för ersättningarna till rektorer vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna anföra de sakkunniga till stöd för sitt förslag i fråga om överlärarna följande.

Sveriges överlärarförbund har i sin senaste framställning hemställt, att överlärarna allt efter antalet läraravdelningar skulle placeras från 2 till minst 7 löneklasser högre än den löneklass de tillhöra såsom folkskollärare. Detta skulle innebära, att överlärare — utöver lärarlönen — å A-ort lägst skulle erhålla en ersättning av 834 kronor jämte rörligt tillägg och kristillägg därå eller för närvarande sammanlagt omkring 1 100 kronor. Redan i distrikt med 11—15 avdelningar skulle arvodet å A-ort stiga till 1 314 kronor eller jämte nämnda tillägg till omkring 1 700 kronor.

Enligt de sakkunnigas mening är en sådan ersättning som regel väl hög för överlärare i distrikt av denna storlek. Därtill kommer, att skillnaden mellan två på varandra följande löneklasser enligt överlärarförbundets förslag uppgår till omkring 500 kronor, bortsett från rörligt tillägg och kristillägg. Antalet läraravdelningar samt arbetsuppgifternas art och omfattning äro emellertid så växlande inom olika distrikt, att man bör ha möjlighet att fastställa överlärararvoden med mindre intervaller än 500 kronor. Vidare ha de sakkunniga, såsom nedan närmare utvecklas, icke ansett det vara lämpligt att för närvarande liksom för rektorerna fastställa ersättningen till överlärarna till bestämda belopp, som skoldistriktet icke skulle äga höja. De sakkunniga anse därför, att det beträffande överlärarna föreligga ännu starkare skäl att bibehålla arvodesformen än beträffande rektorerna vid de högre kommunala skolorna.

Av nyss anförda skäl kan det icke heller vara lämpligt att inrätta särskilda överlärartjänster i olika lönegrader på samma sätt som rektorstjänster vid de allmänna läroverken. Härtill kommer, att en sådan anordning skulle — därest den begränsades till distriktsöverlärare — medföra alltför olika anställningsförhållanden för dylika överlärare samt överlärare, vilka icke äro kommunala skolledare. De sakkunniga anse alltså, att varje överlärarbefattning alltjämt bör vara förenad med folkskollärartjänst inom det skoldistrikt, där överlärarbefattningen är placerad.

I ett vid betänkandet fogat särskilt yttrande av överlärarförbundets representanter ha dessa förklarat sig beredda att i dåvarande läge tills vidare godtaga en något lägre löneskala, enligt vilken överläraren skulle erhålla lön 2—6 löneklasser utöver folkskollärarlönen. I en den 17 september 1945 dagtecknad skrift har överlärarförbundet emellertid förklarat, att sedan världskriget slutat förbundet funne läget sådant, att överlärarna måste återgå till de krav, som framförts redan 1938 och enligt vilka överlärarlönen borde utgå med lönetillägg om 3—7 löneklasser utöver folkskollärarlönen.

Av *remissmyndigheterna* ha sju uttalat sig i frågan om ersättningsformen. Två av dessa, domkapitlen i Stockholm och Göteborg, ha ansett, att överlärarna om möjligt bort införas under det statliga lönesystemet och alltså

erhålla endast avlöning enligt viss löneklass. De övriga fem av de remissmyndigheter, som uttalat sig i frågan, ha anslutit sig till de sakkunnigas förslag, dock att en ledamot av skolöverstyrelsen och en ledamot av allmänna lönenämnden anmält från respektive myndigheters beslut skiljaktiga meningar och i särskilda yttranden tillstyrkt överläraförbundets framställning om överläraernas inplacering i det statliga lönesystemets löneklasser. *Skolöverstyrelsen* har i frågan uttalat följande.

I likhet med de sakkunniga finner sig överstyrelsen icke kunna tillstyrka överläraförbundets förslag till reglering av avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare. Det av överläraförbundet framförda förslaget skulle visserligen bättre än sakkunnigförslaget ansluta sig till gällande normer för avlöning åt skolledare vid läroverk och högre kommunala skolor. Det allmänna ekonomiska läget gör det emellertid icke lämpligt att nu genomföra en definitiv reglering av överläraernas löner. Därtill kommer att överlärainstitutionen icke ännu nått erforderlig stabilitet för att en sådan reglering lämpligen nu bör genomföras. När överstyrelsen ansluter sig till de sakkunnigas förslag sker det emellertid under uttryckligt betonande av att den av överstyrelsen förordade lösningen av frågan om statsbidrag till överläraernas avlöning är att betrakta som ett provisorium och att så snart tidsläget blivit ett annat och den av statsmakterna förda restriktiva lönepolitiken icke längre uppehålls, denna fråga bör upptagas till förnyad prövning.

*Departements-
chefen.*

På de av de sakkunniga anförda skälen ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag, att överläraerna även i fortsättningen böra åtnjuta ersättning genom särskilt arvode utöver lärarlönen. Arvodena böra, såsom de sakkunniga ock framhållit, icke heller så avpassas att de motsvara skillnaden mellan två på varandra följande löneklasser.

b) Arvodenas anpassning efter antalet läraravdelningar.

Till stöd för sitt förslag, att överläraarvodena i huvudsak skola anpassas efter antalet läraravdelningar, varvid detta antal anses utgöra mått på skoldistriktens storlek, anföra de sakkunniga.

Vid utformningen av ett lönesystem för överläraerna bör beaktas, att deras arbete visserligen i vissa avseenden är likartat med rektorers vid andra skolor. Emellertid föreligga även stora olikheter; bland annat ha de ofta ledningen över ett flertal olika skolenheter, och deras social-pedagogiska uppgifter äro i regel av vida större omfattning än rektorernas. I andra hänseenden åter ha rektorerna mera betungande uppgifter.

De arbetsuppgifter, som äro förenade med uppdraget som överlärare, kunna i stort sett sägas stå i förhållande till skoldistriktens storlek. Arbetet i landsbygdsdistrikt är dock mera betungande än i stadsdistrikt. I landsbygdsdistrikt ha sålunda överläraerna ofta arbetsuppgifter, som knappast förekomma i städerna, såsom att handlägga frågor om skolväsendets centralisering, förflyttning av lärare inom skoldistriktet och lärarnas tjänstebostäder samt att vidtaga erforderliga åtgärder för anordnande av skolskjutsar och inackordering av skolbarn. Andra arbetsuppgifter förekomma visserligen både i landsbygds- och stadsdistrikt men kräva mera arbete i de förra såsom beträffande understöd av olika slag och fördelning av undervisningsmateriel. Sär-

skilt om avstånden mellan skolorna äro stora, som oftast är fallet i Norrland, blir överlärarens arbete pressande. En annan orsak till olikheter i överläraruppdraget även i lika stora skoldistrikt är, att statliga och kommunala initiativ på det socialpedagogiska området genomförts i olika utsträckning i skilda distrikt. Att i sistnämnda hänseende få till stånd större enhetlighet genom att i detalj reglera överlärarnas åligganden torde icke vara lämpligt.

Nämnda olikheter i överläraruppdragets art och omfattning i skoldistrikt av samma storlek böra enligt de sakkunnigas mening i första hand regleras genom att undervisningsskyldigheten fastställas till ett lägre timtal i mera arbetstygda distrikt än i andra distrikt. För arbetsuppgifter, som infalla under ferietid eller eljest under en mera begränsad tidrymd av året, t. ex. arbetet med inackordering av skolbarn och åtgärder för anordnande av skolskjutsar m. m., är emellertid minskad undervisning icke en lämplig kompensation. I vissa fall kan det även vara tveksamt, om en sådan minskning bör medgivas för arbetsuppgifter av övervägande kommunal natur, som skoldistriktens tilldelat överlärare. Även om man alltså genom en reglering av överlärarnas undervisningsskyldighet icke till fullo kan åstadkomma en utjämning av överlärarnas arbetsbörda i lika stora skoldistrikt, torde dock olikheterna icke bliva större än att överlärararvodena i huvudsak kunna anpassas efter distriktens storlek, vilken brukar bedömas med hänsyn till antalet läraravdelningar. Denna bedömningsgrund synes kunna bibehållas. Det bör emellertid observeras, att lika antal avdelningar icke innebär, att antalet elever i distrikten är lika.

De sakkunnigas förslag i denna del har icke föranlett något yttrande i remissvaren.

Jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende.

*Departements-
chefen.*

c) Överlärararvodena skola vara minimiarvodena.

Till stöd för sitt förslag, att överlärararvodena skola fastställas som minimiarvodena, vilka skoldistriktet icke skola äga sänka, anföra de sakkunniga följande.

De sakkunniga ha övervägt möjligheten att för överlärarna liksom för de högre kommunala skolornas rektorer fastställa arvodesbelopp, som de kommunala myndigheterna icke skulle äga rätt att höja eller sänka. I så fall torde det icke kunna undvikas, att arvodet måste för varje skoldistrikt fastställas av en central myndighet. Emellertid skulle det stundom möta svårigheter för denna att rättvist avväga arvoden med beaktande av de många och skiftande arbetsuppgifter, som åvila överlärarna. Då överlärarnas åligganden i betydande utsträckning bero på kommunala beslut, kunna de dessutom ändras från år till år. Man skulle icke heller kunna hindra skoldistriktet från att tillerkänna överlärarna särskild ersättning för uppdrag, som avse skolväsendet, exempelvis som skolkassör eller för skrivhjälp o. d. På grund härav anse de sakkunniga, att överlärarnas arvoden icke böra fastställas till belopp, som skoldistriktet skulle vara förhindrade att höja.

Överlärararvodena inom vissa skoldistrikt äro emellertid väl knappt tillmätta. Icke minst ur statens synpunkt är det av vikt, att skäligen ersättning utgår för det betydelsefulla arbete, som åvilar överlärarna, då svårigheter eljest kunna uppstå att för uppdraget förvärva de därtill bäst lämpade lärarna. De sakkunniga vilja därför föreslå, att särskilda *minimiarvodena* fast-

ställas, som skoldistriktet icke skola äga sänka. För att undvika en statlig prövning av minimiarvodets storlek i varje särskilt fall, bör detta lämpligen fastställas enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar. Det får sedan ankomma på skoldistriktet att tillerkänna överlärarna högre arvoden i den mån så prövas skäligt, bland annat med hänsyn till de särskilda arbetsuppgifter, som distriktet tilldelar dem.

Detta förslag har föranlett särskilt uttalande från tre remissmyndigheters sida. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner det knappast lämpligt att tillåta en kommunal förhöjning av arvodet, då de sakkunnigas förslag — det framgår särskilt av förslaget till nytt tillsättningsförfarande — synes åsyfta att göra överläraren så oberoende som möjligt gentemot skoldistriktet. Enligt länsstyrelsens uppfattning borde arvodet i stället direkt bestämmas av skolöverstyrelsen.

Svenska stadsförbundets styrelse har bl. a. förklarat sig anse, att olägenheterna med ett system med minimiarvoden vore större än de av de sakkunniga påpekade olägenheterna med bestämda arvodesbelopp. Styrelsen ansåge därför, att man borde söka finna en lösning med graderade fixa arvodesbelopp, till vilka några kommunala tillägg ej borde kunna ifrågakomma.

Allmänna lönenämnden har i denna fråga anfört följande.

Lönenämnden ställer sig i princip betänksam mot det föreslagna systemet med minimiarvoden. I första hand vill lönenämnden framhålla det mindre tilltalande i att till en enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställt avlösningsreglemente utgående och efter bestämda regler utmätt läraravlönning lägga ett överlärararvode, som icke är till storleken fixerat uppåt utan kan av vederbörande kommunala myndigheter fritt höjas. Erinras må, att det efter mönster av allmänna civilförvaltningen utformade lönesystem, som gäller för folkskolans lärare, i princip förutsätter, att lönetillägg av kommunal natur icke skola förekomma. Ett bifall till sakkunnigförslaget skulle ställa överlärarna i en icke påkallad särställning. Lönenämnden har vid frågans bedömning ej heller kunnat underlåta att fästa avseende vid att de sakkunniga i annat sammanhang föreslagit till beloppet bestämda avlöningar för såväl rektorer vid högre kommunala skolor som föreståndare vid statsunderstödda sinnesskolor, vilket förslag beträffande den förra kategorien sedan ett par år är genomfört. En nackdel med ett system med minimiarvoden är ock, att — då dessa arvoden sannolikt i allmänhet komma att av skoldistriktet betraktas såsom normala arvoden — uppkommande fråga om höjning av arvodet i vissa fall kan tänkas bli bedömd under hänsynstagande till andra synpunkter än enbart skolorganisatoriska, vilket kan komma att menligt inverka på överlärarnas självständiga ställning. Enligt lönenämndens förmenande äro sålunda betydande olägenheter av såväl principiell som praktisk natur förbundna med ett system med minimiarvoden för överlärarna. Lönenämnden finner sig därför böra förorda, att överlärarnas arvoden fastställas att utgå med för olika fall bestämda belopp. De invändningar, som de sakkunniga å s. 38 av betänkandet anfört mot en dylik anordning, synas icke innebära ett avgjort hinder för dennas förverkligande och måste dessutom anses ha mindre tyngd än de av lönenämnden anförda betänkligheterna mot systemet med icke fixerade arvoden.

Departementis-
chefen.

Även med beaktande av de av vissa remissmyndigheter framförda invändningarna mot sakkunnigförslaget i denna del anser jag de av de sakkunniga

anförda skälen för minimiarvoden vara så vägande, att jag finner mig kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag.

d) Minimiarvodenas fastställande enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar.

I det utdrag ur betänkandet, som intagits under nästföregående punkt, ha de sakkunniga bland annat gjort det uttalandet, att man för att undvika en statlig prövning av minimiarvodets storlek i varje särskilt fall borde fastställa arvodet enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar.

Detta uttalande har icke föranlett något yttrande i remissutlåtandena.

e) Inga rörliga tillägg å minimiarvodena.

Som förut nämnts ha *de sakkunniga* föreslagit, att minimiarvodena skola fastställas till bestämda belopp, varå staten icke lämnar några i förhållande till dyrtiden beräknade tillägg. Till stöd för detta förslag ha de sakkunniga anfört följande.

Vidare ha de sakkunniga övervägt, huruvida rörligt tillägg och kristillägg böra utgå å överlärarnas arvoden eller i varje fall å minimiarvodena. Som regel utgå dylika tillägg endast, då arvodet utgör den huvudsakliga arbetsinkomsten. Beträffande andra arvoden ha genom beslut av 1940 och 1942 års riksdagar deras grundbelopp höjts med tillsammans omkring 14 procent. Å rektorsarvodena vid de högre kommunala skolorna utgå dock rörligt tillägg och kristillägg. Detta sammanhänger med, att man eftersträvat att i förevarande hänseende jämställa dessa rektorer med rektorerna vid de allmänna läroverken, vilka äro placerade i lönegrader och åtnjuta nämnda tillägg å hela lönen, i den mån den icke överstiger 900 kronor i månaden.

Beträffande överlärarna finnas för närvarande icke bestämmelser, att dyrtidstillägg, rörligt tillägg eller kristillägg skola utgå å deras arvoden. En del kommuner utgiva dock sådana tillägg. I motsats till rektorsarvodena äro emellertid överlärararvodena endast avsedda att vara minimiarvoden. Särskilt med hänsyn härtill vilja de sakkunniga föreslå, att dessa arvoden i enlighet med eljest i allmänhet tillämpade principer fastställas till bestämda belopp, varå staten icke lämnar några i förhållande till dyrtiden beräknade tillägg.

Detta förslag har icke föranlett annat yttrande av renessmyndigheterna, än att *allmänna lönenämnden* uttalat, att det syntes lönenämnden böra tagas under särskild prövning, huruvida tillägg motsvarande rörligt tillägg och kristillägg borde utgå å överlärararvodena.

Någon ytterligare prövning av frågan, om rörliga tillägg böra utgå å överlärararvodena, synes mig icke erforderlig. På av de sakkunniga anförda skäl ansluter jag mig till deras förslag, att å minimiarvodena icke böra utgå några i förhållande till dyrtiden beräknade tillägg.

Departements-
chefen.

f) Minimiarvodenas storlek.

De sakkunniga föreslå, att minimiarvodena fastställas till högre belopp än de, för vilka 50 procent statsbidrag nu kan utgå. Till stöd för detta förslag ha de sakkunniga bland annat framhållit, att även de arvoden, som motsva-

rade de högsta belopp, för vilka 50 procent statsbidrag enligt gällande bestämmelser kunde erhållas, numera finge anses vara väl låga. Sedan nuvarande statsbidragsbestämmelser trätt i kraft den 1 juli 1936, hade överlärarnas arbetsuppgifter betydligt ökat. Dessutom hade levnadskostnaderna under samma tid stigit avsevärt. Härtill borde också någon hänsyn tagas vid bestämmandet av minimiarvodenas storlek, eftersom rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå å nämnda arvoden.

De belopp, för vilka 50 procent statsbidrag nu kan utgå, och de av de sakkunniga föreslagna arvodesbeloppen framgå av följande tabell. Till jämförelse har i tabellen ock medtagits överlärarförbundets till de sakkunniga framställda förslag.

Antal avdelningar i skoldistriktet	Nuvarande högsta arvode, varå 50 % stats- bidrag kan utgå kronor	De sak- kunnigas förslag till minimi- arvoden kronor	Överlärarförbundets förslag		
			Antal avdel- ningar	Löne- klass- tillägg	Motsva- rande i A-ort ¹ kronor
högst 9	200	—	—10	2	834
10—14	400	600	11—15	3	1 314
15—19	600	900	16—25	4	1 804
20—24	800	1 200	—	—	—
25—29	1 000	1 500	26—40	5	2 304
30—39	1 200	1 800	—	—	—
40—49	1 600	2 100	41—60	6	2 779
50—59	} 1 600—2 000	2 400	—	—	—
60—74		2 700	61—	7	3 294
lågst 75		3 000	—	—	—

Enligt vad de sakkunniga uppgiva, innebär deras förslag, att av de 337 skoldistrikt med minst tio läraravdelningar, som redovisas i tabellen nederst å s. 10, 208 distrikt skulle behöva höja sina under höstterminen 1942 tillämpade arvoden. En del av dessa distrikt ha dock redan vidtagit vissa höjningar av arvodena.

I detta sammanhang framhålla de sakkunniga ock, att vid prövning av frågan, huruvida skoldistrikt visst år fullgjort sin skyldighet att utgiva minimiarvode, hänsyn givetvis bör tagas även till kommunala dyrtidstillägg och dylikt, som under året utbetalats till överläraren. Däremot bör icke medräknas särskilt arvode såsom sekreterare hos skolstyrelsen, såsom skolkassör eller för arbete med fortsättningskolan. Hänsyn bör icke heller tagas till bidrag till skrivhjälp, telefon o. d. eller till, att distriktet håller överläraren med större bostad än boställsordningen föreskriver.

De sakkunnigas förslag i fråga om minimiarvodenas storlek har icke föränlett annan erinran från remissmyndigheternas sida, än att *länsstyrelsen i Älvsborgs län* förklarar sig finna de föreslagna arvodena — även om kom-

¹ Å dessa belopp skulle dessutom utgå rörligt tillägg och kristillägg, för närvarande tillhopa 31 procent.

munalt tillskott icke skulle tillåtas — för höga och föreslagit en sänkning med en tredjedel.

I motsats härtill ha *överbundens representanter* ansett de föreslagna arvodesbeloppen vara för låga. I sitt vid betänkandet fogade särskilda yttrande ha representanterna bland annat uttalat följande.

När representanterna vid förhandlingarna med de sakkunniga förklarade sig beredda att i nuvarande läge tills vidare godtaga en något lägre löneskala (2—6 löneklasser utöver lärarlönen) än vad förbundet ursprungligen begärt (3—7 löneklasser), utgingo representanterna från att rörligt tillägg och kristillägg skulle utgå på överlärarens lönetillägg i likhet med vad som är stadgat beträffande de högre kommunala skolornas rektorer. När de sakkunniga nu inte anse sig böra föreslå detta, blir skillnaden mellan de båda löneförslagen mera betydande. Det viktigaste skälet för att de sakkunniga avstyrka förslaget om dyrtidstillägg är att överlärararvodet är avsett att vara minimiarvode. Tydligt avse de sakkunniga, att vederbörande skoldistrikt skola träda emellan med av dyrtiden motiverade tillägg. Undertecknade vilja härtill anföra, att det visat sig ytterligt svårt att förmå skoldistriktet att utbetala kompensation för dyrtiden, så snart det gäller en lönesättning, som benämnes arvode. Det hjälper därvid föga, att man påvisar, att överlärararvodet är av alldeles samma slag som de högre kommunala skolornas rektorsarvode och att på detta dyrtidstillägg utgår. Förbundets representanter äro också övertygade om att därest minimiarvoden fastställas, komma dessa i de allra flesta distrikt att betraktas som maximiarvoden och något därutöver kommer inte att utgå.

Givetvis är det statsekonomiska skäl, som också varit avgörande på denna punkt, men förbundet måste hävda, att löneförslaget får en sådan utformning, att det åtminstone i någon mån ger rättvisa åt det ansvarsfulla och krävande arbete, som åligger överläraren. För jämförelses skull må påpekas, att en rektor vid en enkel kommunal mellanskola med 4 läraravdelningar för närvarande med rörligt tillägg och kristillägg åtnjuter ett rektorsarvode på 1 945 kr. För att en överlärare enligt de sakkunnigas förslag skall komma upp i motsvarande arvodesgrupp skall han förestå ett skoldistrikt med ca 40 läraravdelningar. Hur arbetsuppgifterna i de båda fallen kunna anses jämförliga är svårt att förstå. Ytterligare jämförelser mellan skolledararvode och antalet läraravdelningar vid högre kommunala skolor och folkskolor kunna göras med hjälp av följande tabell (för de förstnämnda skolorna har räknats med medeltalet avdelningar i varje grupp):

Skolledararvode vid högre kommunala skolor		Erforderligt antal läraravdelningar för att ifrågavarande arvode skall utgå		
Grupp	Kronor	Högre folkskola	Kommunal mellanskola	Folkskola
VII	648	3	—	10
VI	1 296	5	—	20
V	1 945	7	4	40
IV	2 593	—	7	60
III	3 242	—	—	—
II	3 890	—	19	—
I	4 539	—	26	—

Även jämförda med nu utgående arvoden ligga de av de sakkunniga föreslagna minimiarvodena lågt. Skulle desamma genomföras i skoldistriktet,

skulle de enligt en av oss verkställd utredning för icke mindre än 40 % av de nu anställda distriktsöverlärarna betyda en minskning av nu utgående löneförmåner med i medeltal 514 kr. pr år.

*Departements-
chefen.* De av de sakkunniga föreslagna arvodesbeloppen synas mig vara lämpligt avvägda, varför jag tillstyrker de sakkunnigas förslag i denna del.

g) Minimiarvodets storlek vid variationer i antalet läraravdelningar.

De sakkunniga — som i annat sammanhang föreslå, att överlärare liksom rektorer skola förordnas på viss tid, högst sex år — föreslå en bestämmelse av innehåll, att minimiarvodet skall vara oförändrat under tiden för ett och samma förordnande, även om antalet läraravdelningar skulle variera. Dessutom föreslå de sakkunniga — i syfte att undvika att arvodets storlek blir beroende av tillfälliga ändringar i antalet läraravdelningar — att minimiarvodet skall bestämmas med hänsyn till medeltalet avdelningar vid höstterminens början de tre sista åren före förordnandet. Vid denna beräkning bör, framhålla de sakkunniga, hänsyn endast tagas till hela tal och ej till över-
skjutande tredjedelar.

Mot dessa förslag ha icke rests andra invändningar, än att *överlärarförbundet* ifrågasatt, om det kan anses lämpligt att fastlåsa minimiarvodet för så långa perioder som 6 år. Enligt förbundets uppfattning borde åt skolöverstyrelsen kunna inrymmas rätt att bestämma om ändring av minimiarvodet även under pågående sex-årsperiod.

*Departements-
chefen.* De sakkunnigas förslag i nu förevarande fråga avse att motverka dels alltför täta ändringar i minimiarvodenas belopp, dels ock beloppens beroende av tillfälliga ändringar i antalet läraravdelningar. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att ett motverkande av nämnda förhållanden bör eftersträvas.

De sakkunnigas förslag i nämnda hänseenden bygga emellertid på de sakkunnigas förslag om ändrat tillsättningsförfarande för överlärarna, innebärande bl. a., att överlärarna skola förordnas för begränsade tidsperioder. Som i annat sammanhang kommer att anmälas, är jag icke beredd att nu tillstyrka någon ändring av nämnda tillsättningsförfarande. På grund härav måste andra möjligheter för minimiarvodenas stabilisering sökas. Samma resultat, som de sakkunniga sökt uppnå med sitt förslag, synes därvid kunna vinnas, därest den regeln införes, att minimiarvodena skola omprövas med viss tids mellanrum, t. ex. vart sjätte år. För enhetlighetens skull torde därvid alla arvoden böra omprövas samtidigt, förslagsvis den 1 juli 1946, den 1 juli 1952 o. s. v. Förordnas en överlärare mellan dessa omprövningstider, bör hans arvode fastställas att gälla endast till nästa allmänna omprövning. Bestämmelse bör ock meddelas om att minimiarvode icke får ändras under pågående sex-årsperiod såvida ej Kungl. Maj:t annorlunda beslutar.

De förslag av de sakkunniga, för vilka hitintills redogjorts, ha alla gällt det kontanta arvodet. De sakkunniga föreslå emellertid reglering även av vissa *andra förmåner* för distriktsöverlärare och de kommunala inspektörer, som tillika äro anställda såsom folkskollärare.

h) Arvode under tjänstledighet.

De sakkunniga föreslå, att överlärare, som har att vidkännas A- eller B-avdrag å sin lärarlön, skall å minimiarvodet vidkännas 25 respektive 50 procent avdrag. Vid tjänstledighet med C-avdrag, då hela lärarlönen avstås, bör enligt de sakkunnigas förslag icke heller något av överlärararvodets minimibelopp utgå. Har överlärare ett högre arvode än minimiarvodet, bör skol-distriktet äga föreskriva, om och i vad mån vid tjänstledighet avdrag skall ske å det överskjutande beloppet.

Jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende.

*Departements-
chefen.*

i) Semester m. m.

De sakkunniga föreslå, att rätt till 45 dagars årlig semester tillförsäkras distriktsöverlärarna. Härom anföres följande.

Distriktsöverlärare ha åtskilliga tidskrävande administrativa och socialpedagogiska arbetsuppgifter, som infalla under ferietid. Till följd härav få de ofta icke ledighet i samma omfattning, som tillkommer andra skolledare. Enligt uppgifter år 1942 från Sveriges överlärarförbund hade endast 41 distrikt tillförsäkrat överlärarna semester. De sakkunniga anse, att distriktsöverlärare böra tillförsäkras 45 dagars årlig semester och enligt bestämmelser i övrigt, som gälla för rektorerna vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Det bör ankomma på skolstyrelsen att bestämma, när överlärare skall åtnjuta semester. Skolstyrelsen skall dock icke äga förlägga semester till lästid utan endast till ferietid. De sakkunniga förut-sätta, att skolstyrelserna medgiva, att överlärarna uttaga större delen av semestern under sommaren, då eljest syftet med semestern lätt förfejas.

Vissa skäl tala för, att överlärarnas semester helt regleras i folkskolans avlöningsreglemente. Då endast distriktsöverlärare skola erhålla semester, torde det dock vara lämpligare att intaga semesterbestämmelserna i kungörelsen angående statsbidrag till överlärararvoden, medan i reglementet endast införes en hänvisning, att överlärare i vissa fall är berättigad till semester i stället för ferier.

De sakkunniga föreslå ock, att överlärare skall erhålla rätt att vid sjukdom åtnjuta oavkortad lön under visst antal dagar på samma sätt som eljest gäller för befattningshavare med rätt till semester.

Vad de sakkunniga i förevarande hänseenden föreslagit synes mig lämpligt och skäligt. Jag tillstyrker därför förslagets genomförande.

*Departements-
chefen.*

j) Överlärares pensionsförmåner.

De sakkunniga ha förklarat sig anse, att distriktsöverlärare borde erhålla större pensionsförmåner genom statens pensionsanstalt än som tillkomma dem såsom lärare. Den närmare utformningen av pensionsbestämmelserna borde bliva föremål för särskild utredning.

Efter verkställd utredning angående utformningen av pensionsbestämmelserna kommer jag senare i dag att anmäla fråga om pensionsreglering för överlärarna.

*Departements-
chefen.*

k) Vikarie för distriktsöverlärare.

De sakkunniga föreslå i huvudsak följande. Det bör åläggas skoldistriktet att anställa vikarie å distriktsöverlärarbefattning, dock icke vid ledighet av ringa omfattning eller, såvitt avser distrikt med mindre än tjugu läraravdelningar, vid överlärares semester, där ej skolöverstyrelsen annorlunda föreskriver. Vikarie bör utses av vederhörande skolstyrelse. Även åt vikarie för distriktsöverlärare bör garanteras visst minimiarvode. Detta bör utgå enligt grunder, som äro oberoende av vikariatets omfattning till tiden. Det bör enligt de sakkunnigas uppfattning bestämmas till tre fjärdedelar av det för överläraren gällande minimiarvodet. Vikarie bör ej äga rätt till arvode vid sjukdom m. m.

Om behovet av vikarie för distriktsöverlärare m. m. anföras de sakkunniga.

Om skoldistriktet bliva skyldiga att anställa distriktsöverlärare, bör det även åläggas dem att vid inträffande ledighet å sådan befattning anställa *vikarie*, så snart behov därav föreligger. Icke minst för de statliga myndigheterna är det av vikt, att de med dessa befattningar förenade göromålen fullgöras utan någon längre tids avbrott. Som regel torde vikarie erfordras vid varje ledighet av ej allt för begränsad omfattning. Detta gäller även i fråga om överlärares semester. Flera av deras arbetsuppgifter måste nämligen fullgöras mellan terminerna, särskilt under sommaren, exempelvis rekvisition av statsbidrag och inackordering av skolbarn. Endast i mindre distrikt — gränsen synes kunna dragas vid tjugu läraravdelningar — torde regelbundet behov av semestervikarie för distriktsöverlärare icke föreligga. För annan överlärare än distriktsöverlärare föreligger icke samma skäl att ålägga skoldistriktet att anställa vikarie. Det torde få ankomma på distriktet att avgöra, huruvida vikarie skall anställas för sådan överlärare eller icke.

De sakkunnigas förslag i fråga om vikarie för distriktsöverlärare ha föranlett vissa erinringar från länsstyrelsen i Örebro och överlärarförbundets representanter samt försetts med ett kompletterande förslag av skolöverstyrelsen. Under påpekande av att överlärartjänst stundom uppehålls med vikarie under längre tid, t. ex. då överlärare förordnas uppehålla befattning såsom statens folkskolinspektör, föreslår *skolöverstyrelsen*, att vikarie för distriktsöverlärare skall förordnas av överstyrelsen, om vikariatet skall omfatta längre tid än två terminer. *Överlärarförbundets representanter* uttala sitt beklagande av att förmånen av vikarie ej kunnat komma alla överlärare till del. *Länsstyrelsen i Örebro län* förklarar sig anse, att statsbidrag till vikarie för distriktsöverlärare bör utgå endast i större skoldistrikt och vid längre ledigheter för den ordinarie innehavaren av befattningen, samt att den sistnämnde endast i undantagsfall bör kunna befrias från åliggandet att upprätta statsbidragsrekvisitioner. Till stöd för detta uttalande anför länsstyrelsen följande.

Behovet av vikarie motiveras av de sakkunniga bland annat under framhållande, att det icke minst för de statliga myndigheterna är av vikt att med dessa befattningar förenade göromål fullgöras utan längre tids avbrott. Flera av distriktsöverlärarnas uppgifter måste, framhålla de sakkunniga, fullgöras mellan terminerna, särskilt under sommaren, exempelvis rekvisition av stats-

bidrag. Distriktsöverlärare berättigas enligt förslaget i stället för ferier till 45 dagars semester, som dock ej får beviljas under tid, denne har att fullgöra undervisning. Då statsbidragsrekvisition skall avlämnas under tiden juli—augusti, torde det med rekvisitionen förenade arbetet regelmässigt komma att åvila vikarie. Detta finner länsstyrelsen icke lämpligt, enär en mer eller mindre tillfällig vikarie icke i samma mån som den ordinarie distriktsöverläraren kan besitta kännedom om för uppgiften betydelsefulla omständigheter. För folkskoleväsendet gällande författningsbestämmelser angående statsbidrag äro invecklade och kräva för att bliva rätt tillämpade ingående kännedom i olika avseenden beträffande förhållandena vid respektive skolor.

Enligt min mening ha de sakkunniga anfört vägande skäl för behovet av åläggande för skoldistriktet att i vissa fall anställa vikarie för distriktsöverlärare. Jag finner mig kunna tillstyrka såväl de sakkunnigas förslag i fråga om när skyldighet av angivet slag skall föreligga för skoldistriktet som ock förslaget angående vikariernas avlöningsförmåner. Skolöverstyrelsens förslag, att vikarie för överlärare skall förordnas av överstyrelsen, därest vikariatet kan förväntas komma att omfatta längre tid än två terminer, är lämpligt vid bifall till de sakkunnigas förslag, att överlärarna skola förordnas av överstyrelsen. Då jag — som senare kommer att anmälas — icke nu är beredd att tillstyrka sistnämnda förslag, bör ej heller det förstnämnda genomföras. Till vad länsstyrelsen i Örebro län föreslagit i fråga om begränsning av de fall, då vikarie skall förordnas, och om inskränkning i rätten för överlärare att till handläggning av vikarie överlämna vissa ärenden, kan jag icke ansluta mig.

Departements-
chefen.

1) Statsbidrag.

De sakkunniga föreslå, att statsbidrag skall utgå med 50 procent av distriktsöverlärarnas minimiarvode och med 50 procent av minimiarvodet till vikarie, som det åligger skoldistriktet att anställa. Är överlärare tjänstledig och har han att därvid å lärarlönen vidkännas A- eller B-avdrag, bör statsbidrag utgå med 50 procent av det belopp, som han under samma tid lägst äger uppbära av överlärararvodet.

Till stöd för sitt förslag ha de sakkunniga anfört följande.

För närvarande kan statsbidraget utgöra högst 50 procent av överlärararvodet. För folk- och småskollärares avlöning åter utgår statsbidrag med avlöningens hela belopp minskat med hyresavdraget. Å avlöningen inklusive rörligt tillägg och kristillägg till ordinarie folkskollärare i högsta eller 21 löneklassen å A-ort tillhörande hyresgrupp 1 utgår sålunda statsbidrag med omkring 92 procent. Motsvarande procenttal å I-ort och hyresgrupp 9 är omkring 80. Innan läraren uppnått högsta löneklassen, är statens andel i kostnaden givetvis lägre. Vid de högre kommunala skolorna utgår statsbidrag med 78 procent av såväl lärarlön som rektorsarvode.

Vissa skäl kunna alltså anföras för att statsbidrag bör utgå med större andel av överlärararvodet än vad nu är fallet. Häremot talar emellertid, att distriktsöverlärarna ha att utföra ett flertal arbetsuppgifter, som eljest skulle fullgjorts av kommunala förtröendemän eller tjänstemän, vilka skoldistriktet måste ersätta utan något statsbidrag. För skoldistriktets ekonomi skulle också en sådan höjning sakna betydelse. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga ansett, att statens nuvarande andel bör bibehållas.

Vidare ha de sakkunniga anfört i statsbidragsfrågan.

Enligt gällande bestämmelser måste skoldistrikt för att erhålla statsbidrag till överlärararvode göra särskild framställning härom till Kungl. Maj:t, som prövar, huruvida överlärare erfordras, och fastställer bidragets storlek. Enligt de sakkunnigas förslag kommer det emellertid av folkskolestadgan att framgå, när det åligger distrikt att anställa distriktsöverlärare, varjämte minimiarvodet framgår av bestämmelserna om statsbidrag. På grund härav skulle icke längre erfordras särskild ansökan till Kungl. Maj:t.

I statsbidragsfrågan ha remissmyndigheterna deklarerat flera olika åsikter. Sålunda kan nämnas, att *domkapitlet i Linköping* uttalat, att det syntes domkapitlet riktigast att staten påtoge sig hela kostnaden för den del av överlärarnas avlöning, som låge utöver lärarlönen, under det *länsstyrelsen i Västerbottens län* uttryckt sig på detta sätt: »Måhända kan det ifrågasättas, huruvida statens bidrag till avlöning av ifrågavarande befattningshavare bör, såsom föreslagits, utgå till så stor del som 50 % av de stadgade minimiarvodena.» *Styrelsen för svenska landskommunernas förbund* anser, att statsbidraget bör utgå med högre procenttal än det av de sakkunniga föreslagna, medan *svenska stadsförbundets styrelse* säger sig icke vilja ifrågasätta någon förbättring av statsbidragsgrunderna för att ej riskera, att en sådan förbättring komme att åberopas såsom skäl för ökat statligt inflytande. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* föreslår, att skoldistrikt skall i statsbidrag erhålla 50 procent av hela det belopp, som distriktet i vederbörlig ordning beslutat utgiva i arvode åt distriktsöverlärare. Om tillsättningen av överlärare skall överflyttas från skolstyrelserna till skolöverstyrelsen anser *Strängnäs domkapitel* det ofrånkomligt, att även överlärarna i skoldistrikt med kommunal folkskolinspektör erhålla tjänsteställning som distriktsöverlärare och att statsbidrag till deras avlöning kommer att utgå efter samma grunder som beträffande övriga distriktsöverlärare. *Länsstyrelsen i Örebro län* uttalar, att det synes böra tagas under övertvägande, huruvida icke statsbidrag bör kunna utgå även till arvoden åt kommunala inspektörer.

*Departements-
chefen.*

För egen del ansluter jag mig till de av de sakkunniga framlagda förslagen, för vilka vägande skäl synas ha blivit anförda.

Överlärarnas åligganden.

Under denna rubrik ha de sakkunniga till behandling upptagit frågorna, var bestämmelserna angående överlärarnas åligganden skola givas, om överlärare skall vara självskriven ledamot av skolstyrelsen, om sekreterarskapet i skolstyrelsen automatiskt skall ingå i överlärarens åligganden, om det samma skall gälla ledningen av fortsättningsskolan samt hur överlärarnas undervisningsskyldighet lämpligen bör bestämmas.

Bestämmelsernas placering.

För närvarande fastställer skolöverstyrelsen beträffande inspektörers och överlärarens åligganden särskild instruktion för varje skoldistrikt. Som regel innefattar en instruktion föreskrifter för samtliga överlärare inom distriktet.

Finnes såväl kommunal folkskolinspektör som överlärare i distriktet, fastställes vanligen särskild instruktion för inspektören.

Sveriges överlärareförbund har hemställt, att överlärarnas åligganden skulle närmare regleras genom bestämmelser i folkskolestadgan.

De sakkunniga ha — med framhållande av att de grundläggande bestämmelserna för överlärare redan vore införda i stadgan — uttalat, att det synes lämpligast, att man i avvaktan på den väntade omarbetningen av folkskolestadgan låte överlärarnas åligganden liksom hittills fastställas i särskilda instruktioner för varje distrikt.

För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag.

*Departements-
chefen.*

Ledamotskap i skolstyrelsen.

Sveriges överlärarförbund har vidare yrkat, att distriktsöverlärare liksom rektor vid högre kommunal skola skulle vara självskriven ledamot av skolstyrelsen.

De sakkunniga ha förklarat sig anse, att så icke bör vara förhållandet, och till stöd för sin åsikt anfört följande.

Enligt de sakkunnigas mening bör innehavare av kommunal chefstjänst i princip icke vara självskriven ledamot av den styrelse, under vilken han sorterar. Överlärare, som tillika är skolledare, skall enligt nu gällande bestämmelser närvara vid skolstyrelsens sammanträden, och han äger deltaga i överläggningarna och få sin uttalade mening antecknad i protokoll. Dessutom skall han föredraga ärenden angående tjänstgöringsbetyg och föreslå betyg samt vara sekreterare i betygsnämnden, där sådan inrättats. Genom nämnda bestämmelser torde tillräckliga garantier föreligga för att överlärare inför skolstyrelsen får framlägga sina synpunkter och argumentera för dem. Överlärarens inflytande torde mera bero på den sakliga innebörden av hans förslag och hans personliga auktoritet än på rätten att deltaga i skolstyrelsens beslut. Överläraren har dessutom en friare ställning, om han icke är ledamot av skolstyrelsen.

Jag ansluter mig till de sakkunnigas åsikt.

*Departements-
chefen.*

Sekreterarskapet i skolstyrelsen.

Sveriges överlärarförbund har vidare föreslagit, att sekreterarskapet i skolstyrelsen automatiskt skulle ingå i överlärarens åligganden.

Härom anföra *de sakkunniga*.

Flertalet överlärare äro, ehuru någon allmän föreskrift därom icke finnes, tillika skolstyrelsens sekreterare. Denna anordning är vanligen lämplig, icke minst med hänsyn till, att överläraren i regel förbereder och föredrager flertalet ärenden inom skolstyrelsen och dessutom verkställer besluten. Skall i överlärarens åligganden automatiskt ingå, att han skall vara sekreterare i skolstyrelsen, måste en del av överlärararvodet anses utgå på grund av sekreterarskapet, vilket i vissa fall borde föranleda höjning av minimiarvodet. I större skoldistrikt kan det emellertid vara lämpligare, att någon an-

nan än överläraren är sekreterare, och prövningen härav måste tillkomma skolstyrelsen. Ur principiell synpunkt är det också mindre lämpligt, om statsbidrag skulle utgå för ett dylikt rent kommunalt uppdrag. Då frågan, vem som skall vara skolstyrelsens sekreterare, hittills i regel lösts utan att olägenheter uppstått, anse de sakkunniga sig icke ha anledning att föreslå reglerande bestämmelser i detta hänseende.

Av de remissmyndigheter, som utlåtit sig i denna fråga, ha *några domkapitel, länsstyrelsen i Kronobergs län och styrelsen för svenska landskommunernas förbund* tillstyrkt överlärarförbundets förslag, under det att *länsstyrelsen i Västmanlands län* avstyrkt detsamma under förmälan, bland annat, att länsstyrelsen överhuvud funne det olämpligt att fastställa bestämda regler för sekreterarskap i kommunala nämnder och styrelser.

*Departements-
chefen.*

För egen del ansluter jag mig till de sakkunnigas åsikt, att reglerande bestämmelser i nu förevarande hänseende icke böra utfärdas.

Föreståndarskapet för fortsättningsskolan.

Från *Sveriges överlärarförbund* har ock uttalats, att i överlärarnas åligganden jämväl borde ingå ledningen för fortsättningsskolan.

De sakkunniga ha icke ansett sig böra föreslå någon reglering av distriktsöverlärarnas ställning till fortsättningsskolan och till stöd härför åberopat, bland annat, att frågan om fortsättningsskolans organisation och framtida ställning för närvarande befunne sig under utredning, samt att fortsättningsskolans nuvarande organisation vore så varierande inom olika skoldistrikt, att det skulle möta svårigheter att utan prövning i varje särskilt fall fastställa överlärarnas minimiarvoden, därest nämnda arbete skulle ingå i överlärarnas åligganden.

Några domkapitel samt *länsstyrelsen i Kronobergs län* ha i sina remissyttranden uttalat sin anslutning till tanken på att göra ledningen för fortsättningsskolan till en obligatorisk skyldighet för överlärarna.

*Departements-
chefen.*

På av de sakkunniga anförda skäl anser jag det icke lämpligt, att överlärarnas ställning till fortsättningsskolan blir föremål för reglering nu.

Överlärarnas undervisningsskyldighet.

Överlärarnas undervisningsskyldighet angives för närvarande i den av skolöverstyrelsen särskilt för varje distrikt godkända överlärarinstruktionen. Som regel fastställes undervisningsskyldigheten icke till ett bestämt antal veckotimmar, utan skolstyrelsen medgives rätt att bestämma densamma inom en viss intervall, exempelvis 20—25 eller 25—30 veckotimmar. Den reglering av överlärarinstitutionen, som trädde i kraft den 1 juli 1936, innebar i flera fall en höjning av överlärarnas undervisningsskyldighet. Från och med budgetåret 1940/41 har vidare undervisningsskyldigheten i ett flertal distrikt höjts i enlighet med av skolöverstyrelsen i juni 1940 efter uppdrag av Kungl.

Maj:t beslutade allmänna riktlinjer på sätt framgår av tabellen å s. 34. Det har även förekommit, att skolstyrelse ålagt överlärare att undervisa flera veckotimmar än instruktionen föreskriver.

Sveriges överlärarförbund har föreslagit sådan ändring, att överlärarnas undervisningsskyldighet kommer att regleras automatiskt och utgöra visst antal timmar alltefter antalet läraravdelningar och skolor i distriktet.

De sakkunniga föreslå, att varje distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet fastställles av skolöverstyrelsen, liksom redan nu sker. Till stöd härför anföra de sakkunniga.

På grund av föreliggande stora olikheter i överläraruppdragets art och omfattning anse de sakkunniga sig icke kunna förorda, att både minimiarvodet och undervisningsskyldigheten regleras utan prövning av överlärarnas arbetsförhållanden i det enskilda fallet. De sakkunniga, som förordat, att minimiarvodena skola fastställas i författning enbart med hänsyn till antalet läraravdelningar, anse sig därför icke kunna förorda att undervisningsskyldigheten skulle bestämmas på ett liknande sätt.

Beträffande de normer, som böra gälla för skolöverstyrelsens beslut i fråga om överlärarens undervisningsskyldighet anföra de sakkunniga följande.

Vid sin reglering av distriktsöverlärarnas undervisningsskyldighet bör skolöverstyrelsen vara bunden av ett intervallsystem, vilket liksom beträffande minimiarvodena bör vara anknutet till antalet läraravdelningar i skoldistriktet. Nämnda intervaller böra angivas i den kungörelse, som reglerar minimiarvodet till distriktsöverlärare m. m. Skolöverstyrelsen bör icke äga frångå dessa intervaller. Då, som nämnts, stora olikheter kunna föreligga i det med överläraruppdraget förenade arbetet även i lika stora distrikt, böra intervallerna vara så stora, att dessa variationer kunna beaktas. Till följd härav måste timtalen i angränsande intervaller delvis sammanfalla.

Det bör åligga skolöverstyrelsen att fastställa undervisningsskyldigheten till ett visst antal veckotimmar för varje distriktsöverlärare, vilket timtal skoldistriktet icke skall äga höja eller sänka. De sakkunniga utgå från, att intervallsystemet regelmässigt tillämpas så, att, där ej ovan anförda omständigheter föranleda jämkning, vid ett lågt antal läraravdelningar inom en intervall undervisningsskyldigheten fastställles till ett högre timtal inom intervallen, medan vid ett högre antal avdelningar inom samma intervall undervisningsskyldigheten fastställles till ett lägre timtal i intervallen. Vidare förutsätta de sakkunniga, att de lägsta timtalen i varje intervall endast komma till användning, då särskilda skäl för sänkning av undervisningsskyldigheten föreligga, samt att skillnaden i distriktsöverlärarnas arbete i landsbygds- och stadsdistrikt vederbörligen beaktas.

Skolöverstyrelsens beslut om distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet skall gälla tillsvidare, och överstyrelsen bör äga rätt att även utan särskild framställning, när förhållandena så påkalla, höja eller sänka timtalet. Undervisningsskyldighetens omfattning bör framdeles ej angivas i överlärarnas instruktioner.

Vad angår *omfattningen* av distriktsöverlärarnas undervisningsskyldighet, föreslå de sakkunniga viss nedsättning av skyldigheten. Enligt de sakkunnigas uppfattning böra i huvudsak de grunder, som tillämpades vid fastställandet av överlärarnas undervisningsskyldighet före budgetåret 1940/41, ånyo

tillämpas, dock med vissa jämkningar. En annan synpunkt bör vara, uttala de sakkunniga, att i flertalet skoldistrikt överläraren bör ha åtminstone en dag i veckan ledig för inspektion och för andra uppdrag, som icke lämpligen kunna fullgöras efter undervisningstidens slut.

De sakkunnigas förslag samt tidigare och nu gällande grunder för överlärarnas undervisningsskyldighet framgå av följande uppställning.

Antal läraravdelningar	Antal veckotimmar undervisningsskyldighet enligt		
	tidigare bestämmelser	gällande bestämmelser	de sakkunniga
högst 9	25—30	30	26—28
10—19	20—25	25—30	18—26
20—29	15—20	20—25	12—20
30—39	10—15	15—20	8—16
40—49	5—10	10—15	6—10
lägst 50		5—10	5

Beträffande *andra överlärare än distriktsöverlärare* har Sveriges överlärarförbund föreslagit, att då skoldistrikt ha flera överlärare, skolöverstyrelsen endast skulle fastställa dessas sammanlagda undervisningsskyldighet. De sakkunniga förklara sig icke kunna förorda detta förslag. Enda skillnaden i förhållande till reglerna för distriktsöverlärarnas undervisningsskyldighet bör vara, att skolöverstyrelsen här ej bör vara bunden av intervallerna.

Departements-
chefen.

Vad de sakkunniga anfört och föreslagit i fråga om överlärarnas undervisningsskyldighet har icke givit mig anledning till erinran.

Tillsättning av kommunal folkskolinspektör och överlärare.

Enligt gällande bestämmelser utses kommunala folkskolinspektörer och överlärare av skoldistriktet inom ramen av ett av skolöverstyrelsen upprättat förslag, omfattande som regel tre av de sökande.

De sakkunniga ha föreslagit, att samtliga inspektörer och överlärare skola utses av skolöverstyrelsen. På skolstyrelserna skulle vid bifall härtill ankomma att ledigförklara befattningarna och att i samband med insändande av ansökningshandlingarna avgiva motiverat förslag för den eller dem av de sökande, som skolstyrelsen ansåge böra i första hand komma i fråga till befattningen. Tillika ha de sakkunniga föreslagit, att överlärarna skola förordnas för viss tid, förslagsvis sex år.

De sakkunnigas förslag, att överlärarna skola förordnas av skolöverstyrelsen, har föranlett särskilda uttalanden av ett tiotal *remissmyndigheter*, av vilka några tillstyrkt förslaget men flertalet avstyrkt detsamma.

Departements-
chefen.

För egen del är jag icke beredd att nu upptaga förevarande tillsättningsfråga till avgörande. Ett skäl för att frågan rätteligen bör vila tills vidare

finner jag ock däri, att denna fråga ingripande berör förhållandet mellan staten och skoldistriktet, vilket förhållande enligt givet uppdrag skall bliva föremål för utredning av 1945 års folkskolesakkunniga.

Skolsekreterare.

Enligt de sakkunnigas förut redovisade förslag i fråga om organisationen av den kommunala skolledningen, till vilket förslag jag givit min anslutning, skola överlärare icke anställas i skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar. Dylika distrikt finnas till ett antal av omkring 1 780 med sammanlagt omkring 8 000 läraravdelningar, vilket utgör omkring 72 procent av hela antalet distrikt och 30 procent av hela antalet avdelningar.

I sådana mindre skoldistrikt, där överlärare icke skola anställas, böra de administrativa och socialpedagogiska uppgifterna enligt de sakkunnigas uppfattning lämpligen handhas av någon lärare. En del av dessa distrikt ha anställt tillsyningslärare för utförande av nämnda uppgifter. Åtskilliga distrikt ha dock icke tillsyningslärare, utan uppgifterna handläggas av skolstyrelserna.

De sakkunniga föreslå, att till skoldistrikt utan överlärare skall utgå statsbidrag för arvode till en skolsekreterare. Visst minimiarvode, förslagsvis 40 kronor för läraravdelning och år, bör tillförsäkras skolsekreteraren och statsbidraget bör utgå med minimiarvodets halva belopp.

De sakkunniga säga sig ha övervägt, huruvida icke samtliga distrikt utan överlärare borde vara skyldiga att anlita särskild lärare för de administrativa och socialpedagogiska uppgifterna eller huruvida icke i varje fall skolöverstyrelsen eller statens vederbörande folkskolinspektör borde, om skäl därtill föreläge, kunna meddela föreläggande för visst skoldistrikt att anlita särskild lärare för nämnda uppgifter. De sakkunniga ville emellertid icke föreslå tvingande bestämmelser i ämnet. Åtgärder, som underlättade systemets frivilliga införande borde däremot vidtagas.

Från de sakkunnigas redogörelse för skolsekreterarnas arbetsuppgifter och ställning må här följande antecknas.

Skolsekreterarnas uppdrag bör endast avse att biträda skolstyrelserna och dessas ordförande i arbetet. Skolstyrelserna böra såsom hittills ansvara för arbetets riktiga utförande. Skolstyrelserna skola givetvis äga anlita dessa lärares biträde även för andra administrativa eller socialpedagogiska uppgifter än vissa särskilt uppräknade men icke för att fullgöra inspektion av undervisning. I skolsekreterarnas uppdrag skall icke automatiskt ingå att föra skolstyrelsens protokoll eller närvara vid styrelsens sammanträden. Önskar skolstyrelse, att skolsekreteraren jämväl skall utföra detta arbete, bör särskilt avtal härom träffas med denne. Medan skolsekreterare biträda distriktets centrala ledning med administrativa och socialpedagogiska arbetsuppgifter, skola tillsyningslärares arbetsuppgifter framdeles begränsas till att avse handläggning av olika uppgifter beträffande en viss skola i distriktet. Den omständigheten, att ett skoldistrikt har skolsekreterare, utesluter sålunda icke, att distriktet dessutom kan ha tillsyningslärare eller att skolsekreterare, som är lärare i distriktet, utses till tillsyningslärare.

De sakkunniga uttala ock, att intet sakligt skäl synes föreligga mot att till skolsekreterare anlitas lärare utom det egna distriktet. Härigenom vinnes, att flera mindre distrikt kunna anlita samma lärare såsom skolsekreterare.

I anledning av de sakkunnigas förslag i fråga om skolsekreterare ha två av remissmyndigheterna, *länsstyrelserna i Södermanlands och Västernorrlands län*, uttalat, att systemet med skolsekreterare i de mindre skoldistrikten borde göras obligatoriskt. *Statskontoret* har avstyrkt, att de sakkunnigas förslag beträffande skolsekreterare förverkligas för närvarande.

Departements-
chefen.

Jag tillstyrker det föreslagna statsbidraget till arvode åt skolsekreterare. Vad de sakkunniga i övrigt anfört i fråga om skolsekreterare har icke givit mig anledning till erinran.

Kostnadsberäkningar.

Under denna rubrik ha de sakkunniga anfört bland annat följande.

För närvarande ha 13 skoldistrikt helt kommunalt avlönade folkskolinspektörer. Enligt de sakkunnigas förslag skulle statsbidrag icke utgå för dessa inspektörers löner liksom icke heller för överlärararvoden i distrikt med sådana inspektörer.

Till övriga distrikt med minst tio läraravdelningar skulle statsbidrag utgå med hälften av det för distriktsöverläraren i distriktet gällande minimiarvodet. Kostnaderna härför beräknas till i runt tal 360 000 kronor, på sätt framgår av följande uppställning.

Antal avdelningar	Antal distrikt	Statsbidrag kronor	Summa kronor
10—14.....	286	300	85 800
15—19.....	128	450	57 600
20—24.....	88	600	52 800
25—29.....	34	750	25 500
30—39.....	63	900	56 700
40—49.....	23	1 050	24 150
50—59.....	19	1 200	22 800
60—74.....	16	1 350	21 600
75—.....	8	1 500	12 000
Summa	665		358 950

Vid ledighet å nämnda 665 överlärarbefattningar skola enligt de sakkunnigas förslag *vikarier* förordnas, dock icke vid ledighet av högst några få dagar och som regel icke vid överlärarens semester i distrikt med mindre än 20 avdelningar. Vikarierna skulle erhålla arvoden motsvarande minst tre fjärdedelar av överlärarnas minimiarvoden, och statsbidrag skulle utgå med hälften av vikariearvodet. Statens kostnader för dessa vikarier minskat med

besparingarna å överlärararvodena vid vakanser och tjänstledigheter torde kunna uppskattas till 25 000 kronor.

För närvarande ha ett 70-tal distrikt med mindre än tio avdelningar överlärare, vilka övergångsvis skulle kvarstå. För dem utgå statsbidrag enligt av Kungl. Maj:t redan fastställda belopp med sammanlagt i runt tal 10 000 kronor. De skola icke ha lägre arvode än minimiarvodet till skolsekreterare i lika stora distrikt. En höjning av arvodet och statsbidraget måste ske i vissa fall, vilket dock icke torde avsevärt höja kostnaderna. Dessa torde kunna uppskattas till 10 000 kronor.

För skolsekreterare i skoldistrikt med mindre än tio läraravdelningar skulle statsbidrag utgå med 20 kronor för läraravdelning och år. Antalet dylika distrikt uppgår till omkring 1 780 med sammanlagt i runt tal 8 000 avdelningar. Utgår man från att skolsekreterare med tiden anställas i distrikt omfattande ungefär 3 000 avdelningar, skulle kostnaden uppgå till $(3\,000 \times 20 =) 60\,000$ kronor.

Sedan reformen slutligen genomförts och överlärarinstitutionen i distrikt med mindre än tio avdelningar avvecklats, torde statsverkets sammanlagda kostnader för arvoden till överlärare och skolsekreterare alltså kunna uppskattas till omkring $(360\,000 + 25\,000 + 60\,000 =) 445\,000$ kronor.

Statsbidrag för överlärare hade vid slutet av budgetåret 1943/44 beviljats till ett sammanlagt belopp av i runt tal 180 000 kronor. Ökningen för varje budgetår har hittills utgjort 6 000 à 7 000 kronor. Då överlärarinstitutionen alltjämt är under utveckling, torde — oavsett om de sakkunnigas förslag bifalles — kostnaderna alltjämt komma att stegas. Ökningen torde lågt räknat kunna uppskattas till 35 000 kronor under de närmaste åren. De sakkunnigas förslag torde därför kunna antagas för närvarande medföra en kostnadsökning för statsverket av i runt tal $(445\,000 - 180\,000 - 35\,000 =) 230\,000$ kronor.

Därtill komma statsverkets kostnader för höjda pensioner till överlärare. Dessa kunna dock knappast uppskattas till något visst belopp för år, men torde bli relativt obetydliga.

Vidare bör observeras, att staten svarar för kostnaderna för lärare, som undervisa de veckotimmar, varmed överlärarens undervisningsskyldighet nedsetts. Detta gäller vare sig statsbidrag utgår för överlärararvodet eller icke. Kostnaderna för nämnda lärare äro svåra att beräkna. De nuvarande kostnaderna torde dock approximativt kunna uppskattas till 450 000 kronor. Genom de sakkunnigas förslag om inrättande av ytterligare överlärarbefattningar, företrädesvis i mindre distrikt, och viss minskning av överlärarnas undervisningsskyldighet inträder en kostnadsökning, som torde röra sig om omkring 340 000 kronor. Tillhoppa skulle sålunda dessa kostnader uppgå till omkring 790 000 kronor.

Den totala kostnadsökningen vid genomförande av de sakkunnigas förslag skulle alltså kunna beräknas bli $(230\,000 + 340\,000 =) 570\,000$ kronor.

Under de närmaste åren efter reformens ikraftträdande — av mig föreslaget till den 1 juli 1946 — kommer emellertid kostnadsökningen både för

arvoden och i anledning av minskad undervisningsskyldighet för överlärarna enligt de sakkunnigas uppfattning att bliva avsevärt lägre. Då rekvisitioner-
na av statsbidrag ske i efterskott, torde någon ökning icke ske för budget-
året 1946/47 utöver den, som kan inträffa enligt gällande statsbidragsbestäm-
melser.

Hemställan.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överens-
stämmelse med vad jag i det föregående förordat

a) meddela föreskrifter om utvidgning av den kommunala
skolledarorganisationen,

b) meddela föreskrifter om avlöningsförmåner till di-
striktsoverlärare, vikarier för sådana överlärare och skolsek-
reterare,

c) meddela föreskrifter om överlärarnas undervisnings-
skyldighet,

d) meddela föreskrifter om statsbidrag till arvoden åt
distriktsöverlärare, vikarier för sådana överlärare och skol-
sekreterare, samt

e) meddela i anslutning till under a)—d) avsedda före-
skrifter erforderliga övergångsbestämmelser;

dels ock godkänna härvid fogat förslag till kungörelse om
ändrad lydelse av 19 § folkskolans avlöningsreglemente den
30 juni 1942 (nr 619).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter
biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen,
att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll
utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Erik Westerlind.

Bilaga.

F ö r s l a g

till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående arvode m. m. åt folkskolans distriktsöverlärare och skolesekreterare samt statsbidrag till sådant arvode.

1 §.

Denna kungörelse äger tillämpning å distriktsöverlärare och skolesekreterare.

2 §.

1 mom. Utöver avlöning såsom lärare skall distriktsöverlärare uppbära *överlärararvode* med lägst följande belopp.

Antal läraravdelningar i skoldistriktet	Årligt arvode kronor
högst 14	600
15—19	900
20—24	1 200
25—29	1 500
30—39	1 800
40—49	2 100
50—59	2 400
60—74	2 700
lägst 75	3 000

Arvodets lägsta belopp bestämmes med hänsyn till medeltalet läraravdelningar vid ingången av höstterminen under tre år närmast före överlärarförordnandets början. Härvid skall hänsyn ej tagas till brutna tal. Nämnda belopp skall, där ej Kungl. Maj:t annorlunda beslutar, gälla under hela den tid, för vilken förordnandet meddelats. Skoldistriktet är oförhindrat att när som helst under samma tid tillerkänna överläraren ett högre arvode.

2 mom. Har distriktsöverlärare att vidkännas A- eller B-avdrag å sin lön såsom lärare, skall han jämväl vidkännas avdrag å överlärararvodet med en fjärdedel respektive hälften av det belopp, varmed arvodet enligt 1 mom. lägst skall utgå. Vid C-avdrag å lärarlönen skall avdrag å överlärararvodet ske med hela nämnda belopp.

Har skoldistrikt tillerkänt distriktsöverlärare högre arvode än det, som enligt 1 mom. lägst skall utgå, äger distriktet bestämma, om och i vad mån vid tjänstledighet avdrag skall ske å det överskjutande beloppet.

3 mom. Där det åligger skoldistrikt att anställa vikarie å distriktsöverlärarbefattning, skall vikarie för den tid, som han uppehåller befattningen, uppbära arvode med minst tre fjärdedelar av det för befattningen gällande lägsta arvodet.

3 §.

Skolöverstyrelsen skall fastställa distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet till ett bestämt antal veckotimmar inom de gränser, som framgå av följande uppställning.

Antal läraravdelningar i skoldistriktet	Antal veckotimmar under- visningsskyldighet
högst 9	26—28
10—19	18—26
20—29	12—20
30—39	8—16
40—49	6—10
lägst 50	5

Undervisar överläraren i hjälpklass, må överstyrelsen reducera timtalet i samma förhållande, som gäller för övriga hjälpklasslärare, dock till lägst 5 veckotimmar. Härvid må de i uppställningen angivna intervallerna underskridas.

Skoldistriktet äger icke föreskriva, att överläraren skall undervisa flera eller färre veckotimmar än sålunda fastställts.

4 §.

1 mom. Distriktsöverlärare äger i stället för ferier årligen åtnjuta semester under 45 dagar.

Semester beräknas för kalenderår och beviljas av skolstyrelsen å tid, som styrelsen prövar lämplig med hänsyn till göromålens behöriga gång. Semester må dock endast beviljas under tid, då överläraren icke har att fullgöra undervisning.

2 mom. Därest distriktsöverlärare tillträder eller skall frånträda sin befattning vid annan tidpunkt än vid utgången av kalenderår, beräknas hans semester i förhållande till den del av året, under vilken befattningen innehaves. Uppstår vid dylik beräkning brutet tal, avrundas semestern till närmast högre dagantal.

3 mom. Såvitt ej skolöverstyrelsen finner skäl annat medgiva, må distriktsöverlärare, vilken vid kalenderårs ingång sedan mer än sex månader åtnjuter tjänstledighet av anledning, som omförmäles i 16 § punkterna 6—10 folkskolans avlöningsreglemente, icke komma i åtnjutande av semester för det året, förrän han under sammanlagt minst 90 dagar bestritt sin egen eller annan tjänst i det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet eller bestritt statlig tjänst eller fullgjort uppdrag för statens räkning.

5 §.

1 mom. Vid tjänstledighet på grund av sjukdom eller tvångsvis anordnad läkarundersökning, varom förmäles i 16 § punkterna 6 och 7 folkskolans avlöningsreglemente, skall distriktsöverlärare äga uppbära oavkortad lön under högst tio dagar av ett och samma kalenderår. För tid därutöver skall han vidkännas A-avdrag; vid tjänstledighet på grund av tvångsvis anordnad läkarundersökning dock endast i den mån ej annat särskilt stadgas.

2 mom. Såvitt ej skolöverstyrelsen finner skäl annat medgiva, må distriktsöverlärare, som vid kalenderårs ingång sedan mera än sex månader åtnjuter tjänstledighet av anledning, som i 16 § punkterna 6—8 folkskolans avlöningsreglemente sägs, vid ledighet på grund av sjukdom under det året icke komma i åtnjutande av oavkortad lön, förrän han under sammanlagt minst 90 dagar bestritt sin egen eller annan tjänst i det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet eller bestritt statlig tjänst eller fullgjort uppdrag för statens räkning.

6 §.

Till skolekreterare skall utgå arvode med lägst 40 kronor för läraravdelning och år.

7 §.

För arvode till distriktsöverlärare och vikarie å sådan befattning, som det åligger skoldistrikt att anställa, samt till skolekreterare utgår statsbidrag under förutsättning, att de i denna kungörelse och i folkskolestadgan beträffande överlärare och skolekreterare meddelade föreskrifterna iakttagits.

Statsbidraget skall utgöra hälften av det lägsta belopp, som skoldistriktet enligt kungörelsen har att utgiva i arvode.

Statsbidraget rekvireras enligt av skolöverstyrelsen meddelade anvisningar i samband med rekvisition av statsbidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor inom distriktet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1945, från och med vilken dag kungörelsen den 12 juni 1936 (nr 307) angående statsbidrag till arvoden åt överlärare vid folk- och småskolor upphör att gälla.

Övergångsbestämmelser.

1. Har skoldistrikt den 1 juli 1945 överlärare såsom ledare av distriktets skolor och uppgår antalet avdelningar i distriktet vid början av höstterminen 1945 till minst tio, skall överlärararvodets lägsta belopp bestämmas med hänsyn till medeltalet läraravdelningar vid ingången av höstterminen under åren 1942—1944. Härvid skall hänsyn ej tagas till brutna tal.

2. Har distriktsöverlärare fastare anställning på grund av övergångsstadgande till § 8 b mom. 1 folkskolestadgan, skall storleken av det belopp, varmed överlärararvodet lägst må utgå, omprövas vart sjätte år, räknat från den 1 juli 1945, såsom om överläraren då erhållit nytt förordnande.

3. Har skoldistrikt vid början av höstterminen 1945 mindre än tio läraravdelningar men likväl överlärare på grund av övergångsstadgande c till § 8 a folkskolestadgan, må arvodet till honom icke understiga 40 kronor för läraravdelning och år. Statsbidrag skall utgå med av Kungl. Maj:t tidigare fastställt belopp, dock lägst med 20 kronor för läraravdelning och år.

4. Vad i denna kungörelse stadgas om distriktsöverlärare skall även gälla för kommunal folkskolinspektör, vilken befattning är förenad med folkskol-lärartjänst.
